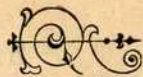

SRGJ

Br. 5.

Dubrovnik 16 Marta 1902.

God. I.

Na moju drvoreznu sliku u „Slovincu“ 1879.

Sonet

posvećen svom dragom prijatelju Luku Zori.

(priopćio L. Zore)¹⁾

Oh, moj Zore — popilo te more!
Što mi čapru ti omrči 'nako,
Da mi lice grđe je i gore
No da sad me izvrgnuo pakó?!...

Ala puste geacima²⁾ hore
Da izlanu lajavilo svako;
Pa ko bi im sluša' prigovore,
Taj bi prije smija' se no plakó! —

Al' neka ih! ... Nek' zbijaju šalu:
Grdila me il' plela mi hvalu
Poganija, — odmjeram joj isto ...

Lik još crnji s nosom od aršina,
Čupavilo brade ni perčina
Tog ne ruže, — kom je čelo čisto.

J. Sundečić.

¹⁾ Rado priopćujem u „Srđu“ ovaj sonet, koji mi u svoje vrijeme posla pok. moj prijatelj Sundečić. U „Slovincu“ 1879. g. izađe slika Sundečićeva nekako nagrđena. To pobudi pjesnika da ispjeva ovaj sonet.

²⁾ Prostacima.

ZABORAVLJENI OBILICI

Iz kníigá starostavnih

od Stevana Sremca.

„Svako brdo zemlje ove divne,
Roda moga Golgota je strašna“.

GLAVA PRVA

Sultan se okrenu na Đurđa prijeteći ratom, ako mu se ne ustupi Smederevo i još neki drugi gradovi.

L. Kovačević.

Ľeta gospodnja tisuću četiri stotine pedeset četvrtoga bješe vedrije i veselije na dvoru staroga despota Đurđa u Smederevu na tihom Dunavu. Bješe Đurađ učinio mir sa silnijem sultanom Mehmedom Čelebijom, i mirne duše ostavi bijelo Smederevo i sa podružjem svojim, gospodom Jerinom, prebrodi Dunavo i ode u Ugarsku, a ostavi da u gradu bdije do njegova povratka šure mu Toma Kantakuzen. Vedra čela i mirne duše odmaraše se bezbrižno Kantakuzen i gospoda smederevska i ostali bojni drugovi, i napaćeni narod, poslije silnijih bojeva i strašnijih dana.

Ali dani mira bjehu izbrojani Đurđu i narodu njegovom, i primicahu se kraju. Mehmedu bješe vjera na koljenu, i silni Turčin zavarao bješe mirom Đurđa dokle ne osvoji Carigrad. — Ali nesite čelusti osmanlijske ne zajaziše se osvojenem slavnoga grada, ni bogatijem plijenom dobivenijem, ni silnom krvlju hrišćanskom prolivenom; zinu hala osmanska i razjapi strašne čelusti svoje na Đurđa, zemlju i narod njegov.

Posla Mehmed Čelebija čauša svoga na tiho Dunavo, u bijelo Smederevo na tihom Dunavu Đurđu despotu: da mu zatraži Smederevo a da mu ponudi za ű Kosovo Poľe i Sredac grad.

Ne nade čauš doma Đurđa, koji bješe u Ugarskoj radi hrišćanskijeh poslova. I kada reče gospoštini srpskoj, radi čega ga posla gospodar, odgovoriše mu, da Đurđa despotu nije doma, a da mu bez űega ne mogu odgovora dati. Čekaše čauš trideset dana; ali ne dočeka ni Đurđa ni odgovora, i vrati se natrag.

Silno se razgnevi Mehmed Čelebija što ga posramiše pred njegovijem čaušem, i što se ogluhnuše spram želâ mu, i krenu silnu vojsku na međe zemlje despotove, s kojim dosle bješe u miru.

A vojvoda krajišnik razasla lude s golijem mačevima da idu po narodu i pozovu^r borce pod bojni stijeg; a svome gospodaru Đurdu posla glasnika, da mu javi za nevjeru Mehmedovu.

Stiže poslanik u bijelo Smederevo Đurdu na dvor. Zateče ga doma i ovako reče sijedome gospodaru svom:

— Svijetli gospodaru, kruno od Srbije! Dunavo teče mirno kraj nogu tvojih i žuborom svojim uspavljuje te. Daleko ti je stoni grad tvoj, bijelo Smederovo, od ugroženijeh strana našijeh, pa ne čuješ halakađe nevjernika, topot tisuće i tisuće košanika, pod kojima zemlja steže; i zurla i talambase ne čuješ ti kako se razliježu po mirnijem luzima i dolinama naroda tvoga! Digao se nesiti Agarjanin i zaletje se i upada kao krvožedni vuk da proždre stado Hristovo!.... Svijetla kruno; dvije su vojske koje stoje prema sili osmanlijskoj; u Dubočici mladi Nikola Skobačić a u Sitnici stari Dmitar Radojević Krajković. Ali je našijeh malo a ņinijeh mnogo! O, stari gospodaru, još malo, pa će Morava vałati i pronositi rađene junake, leševe sinova tvojih, jer silna vojska Mehmedova pritisla je Žegligovo u zemlji Kostadinovoj i Mehmed, sam glavom Čelebija, stoji tamo na čelu vojske svoje, i kao suri orao na timoru, gleda na koju će stranu na plijen; na pitomu Sitnicu ili na bogatu Dubočicu. Pomoć nam daj, gospodaru! Borci naši hitaju već pod stjegovu bojne, — ali je broj ņihov malen prema silesiji nevjerije!...

— Ne mogu tako brzo, sine bojni, sastaviti vojsku, i ne nadajte mi se. Otidi u riznice, zahvati i uzmi blaga dovoljno; još više ću vam za tobom poslati. Uzdajte se u Boga, kao što se ja uzdam u pamet staroga Krajkovića i junaštvo mladoga Skobačića. Borite se junački, pa ako i malakšete, doći će dan, i ja ću vas Božijom pomoću osloboditi.

A glasnik mu odgovori:

— Đurde despote, kruno naša sjajna! Mi ti ranije rekosmo, da će nas taj nevjernik prevariti, ali ti mu povjerova a nama ne vjerova! Ali ne ću, i ne pristoji se meni mlademu, služi tvome, da ti sada zabadam otrovne strijele prijekornijeh riječi u bolećivo oćinsko srce tvoje! — Molite se Bogu za nas. I ako nas je malo, mi ćemo se boriti! Ne damo djecu u janičare, i sestre i ćeri naše u

hareme gadnijeh nevjernika! Glave ćemo naše složiti na bojnem polju za svetu vjeru, za bijele crkve i svete manastire, i za tebe svijetlu krunu našu, sijedi Đurde gospodaru!

Tako reče poklisar krajišnika vojvode, viteškoga Skobačića, i ode iz bijela Smedereva put grada Vračina.

GLAVA DRUGA.

„Sami Turci tako pripovijedaju, da od kako žive, nije se čulo nikad za taku bitku od tako malo ljudi protiv tako velike sile“.

Letopisi Turski
od Mih. Konstantinovića¹⁾

A ona srpska vojska, kojoj bješe vojvoda mladi Nikola Skobačić prva se sukobi s Turcima. Bujni mladáni Skobačić ne mogaše dočekati ni odgovora od gospodara svoga despota Đurda, već razvi bojne stjegovе i dade znak bojnijem trubama i rozima, prekrsti mačem po zraku vojsku svoju, i udari na Turke u Dubočici, kod Bañe što je blizu grada Vračina.

I bi boj velik i krvoproliće veliko. I nadvali srpska sila. Mačevi srpski pokosiše mnoštvo Turaka i znamenite gospode njihove. I rpe lešiná pokriše bojno polje, kao spaleno snopje što pokriva níve pod rukom i srpom složne móbe u petrovske i ilijnske tople i žarke dane.

A jedan iznese glavu i pobježe iz pokoja, obuče koñia u bijelu pjenu i stiže Mehmedu Čelebiji, koji stajaše s golemom vojskom kod Žegligovskog polja u zemlji Kostadina Dejanovića (Bega Kostadina, milog pobratima Kralevića Marka). Stiže, pade ničice pred Mehmeda, položi sablju svoju pred noge caru, i reče:

— Gospodaru vaselene! Dopusti robu tvome, da živi samo dotle, dokle ti griješna usta negova ne ispričaju strašnu vijest i dosle nečuvenu porazu vazdašnjih pobjednika, pravovjernijeh bojnika tvojijeh!... Robovi tvoji hudi osramotiše vazda sjajno lice tvoje. Mač nevjernički pokosi mnoštvo pravovjernijeh, napoji ih mučeničkim šer-

¹⁾ Mihajlo Konstantinović Srbin iz Ostrvice, očevidac, opisao je te događaje oko 1490.

betom, i načini ih šehitima! Duše njihove nastavaju već po rajskijem poljanama, a nas žive sram obasuo. Nevjernik Nikola Skobalić satrô ti je vojsku; i eno je gdje leži mrtva i bez glasa, pokošena i po-gažena kao krasna bašta mirisnijeh lala!...

Riknu Mehmed Čelebija kao gladan lav, kad ču crne glase; i poletje glava nesretnog glasonoše, a Čelebija se vinu na koña a voj-ska poletje za ñim.

Pohita Mehmed na Srbe i sudariše se vojske srpska i turska kod bistre vode Trepañe. Otpoče strašan boj. Kao Strahor, ratni bog drevnijeh Srbaļa, boraše se mladi i junačni Nikola Skobalić i stric ñegov, i svi bojni drugovi ñegovi. Ali sila Mehmedova bješe velika i pade mnoštvo Srbaļa, jer im bjehu malaksale mišice junačke bijući mnoge i duge bojeve bez prestanka a bez pomoći. „A da svi oni gore spomenuti ļudi bjehu skupa sjediñeni — Krajkovićevi i Skobalićevi — veli Letopis Turski — za cijelo bi turski car od ñih razbijen bio“. — Umorni i malaksali Srbi padoše. Pade jedan do drugoga; položiše junačke glave svoje za svetu vjeru svoju. A mladi Nikola Skobalić pade obasut ranama živ u ruke Turcima, i on i sijedi stric ñegov. I odvedoše ih pred pobjednika Mehmeda Čelebiju.

Pogleda ih silni Mehmed prezrivo. Ali se brzo trže i zagleda se u Skobalića. I gledaše ga dugo, i ne mogaše oka odvojiti i ski-nuti s ñega, tako bješe divan i ponosit i u ranama kao rob; i djela ñegova junačka bjehu prema izgledu mu i stasu i gospodstvu.

Tada reče pobjednik Mehmed sužñu Skobaliću:

— Odavno ukrštamo britke sabļe naše i mačeve vaše mi Mu-slomani i vi Hrišćani. Mlad sam, ali mi mnogo pripovijedahu moji stari o bojevima i junacima od Orkana pa do današnjega boja. I kunem ti se Alahom i Prorokom i rahmetli Muratom ocem mojim, kojega spomiñe Varna i Kosovo, i čija pravedna duša sada u ģenetu obitava — da strašnjijega i krvavijega boja od današnjega ne bi od tako malo ļudi protivu tako velike sile, kakva je moja. Romeji slavni i starodrevni grad, i carevinu od deset stoljećã, ne braniše tako i ne proliše toliko svoje i naše krvi, lani kad im carevina umiraše, — kao vi danas što se bijaste i krv proliste kod Trepañe vode hladne, za koju do sada niko i ne ču da je ima pod suncem! — I da se sastadoste i udružiste vi iz Duboćice i oni iz Sitnice, — ti bi sada, viteže, ovako sa mnom govorio kao ja sada s to-

bom!... I evo čuj me, rañeni viteže, što ću ti reći: Kunem ti se u sedam musafa, što vjerujemo mi Muslomani, da koliko žalim moje izginule lude, toliko bi mi još većma žao bilo kada bi i tebe morao poslati za nima, jer se dižeš visoko među tijem nevjernicima kao mirisavi zambak među trñem!

Pokloni mu se smjerno na te riječi suzañ Skobačić, i tužno obori oči u zelenu travu, očekujući daće riječi pobjednika Mehmeda.

A Čelebija završi:

— Znam junaštvu pravu cijenu, i žao mi je da krvnikova pàla odrubi danas junačku glavu tvoju...

— A ti mi skinu lance s ruku i daj mi mač u ruku, — da junački na megdanu s tobom ili s kojijem tvojijem poginem!... Da ukrstimo mačeve! reče Skobačić.

— Uzaman ukrštate mačeve, — Krst vam ne pomaže! Nama su zapisane u kniži sudbine zemlje i narodi svi što su pod suncem!... Rekoh ti, da znam junaštvu pravu cijenu; za to primi pravu vjeru, i bićeš prvi do mene, među videnima najvideniji.

A Skobačić diže tada ponosito glavu i reče:

— Rodio sam se kao Hrišćanin, kao Hrišćanin ću i umrijeti; odnijeću krst stradaña svoga na Golgotu!... Dušu da spasem, polažem glavu svoju!

I kada sve primamljive riječi i obećaña ne primamiše, a prijetnje ne zastrašise viteškoga Skobačića i sijedoga mu strica, zapovijedi Mehmed, da se udare na muke. — Obojica stegoše junačko srce i izdržaše muke.

Tada ih oholi pobjednik opet dozva preda se, i pozva ih još jednom, da prevrnu vjerom.

A izmučeni Skobačić mu reče:

— Šta su kratke muke ove prema vječnijem mukama pakla, i obećaña tvoja u kratkom zemnom životu, prema nebesnijem vječnijem blaženstvima, koja nas čekaju u rajskijem nasećima!? O Mehmede! Bog je napustio bijede na nas, na stado svoje, radi grijehova otaca našijeh, i ja ih rado i lako ispaštam!... Ne ću turban, trnov vijenac miliji mi je i lakši mi je!

Nabra čelo Čelebija Mehmed i zapovijedi da ih vrgnu na kolac. I dva mućenika, dva Skobačića, ispustiše mućenićke duše svoje, junaćki kao na bojnou polu.

GLAVA TREĆA.

„U takim prilikama komandant (Novoga Brda) odluči se da kapitulira pod uslovom da Sultan obeća stanovnicima sigurnost ličnosti i imanja. — Car je obećao da će stanovnike ostaviti svakog na svojoj baštini, i da ne će uzeti ni ženskog ni muškog čeladeta“.

Čeda Mijatović.

Oholi dobitnik krenu se sada na osvajaња. Razdijeli vojsku i posla mañe djelove u Toplicu na topličke gradove, a veće djelove na Ostrvicu i Smederevo. Pade Ostrvica poslije junačke i duge odbrane i postade pozorište užasa, krvoprolića, plijena i robljenja. A pod Smederevom bješe sam glavom Mehmed Čelebija. Ali se junački brañeše Smederevo. I kad dobiše pomoći iz Đurđeva grada Kovina, silno napadoše Srbli na Isa-bega Arvanzevića i hame-tom ih potukoše, dok se Mehmed bavlaše pod Biogradom, pokriše poļu Smederevsko lešinama i silni zagatiše tiho Dunavo, a Isa beg vojvoda ciglo sa četvoricom izmače iz noćnog pokoļa ovog i povuče u bjegstvo i samoga Čelebiju.

Silno se razgnevi Sultan na slugu svoga Isa-bega i htjede ga pogubiti, ali ga umilostiviše lale i veziri i on mu pokloni život, ali mu ne povrati i milost svoju. Milost silnoga Sultana trebaše ponova da stekne novijem pohodom, bojem, i novom pobjedom nad nevjernicima.

Za to ga posla Mehmed leta tisuću četiri stotine pedeset petoga na bogati i mnogoļudni grad Novo Brdo u državi Đurda despota.

Kada pade Isa-beg pod zidine grada, pozva građane da mu se predadu. A junački građani spomenuše mu, kako prije sedamnaest leta četiri teška leta začamaše i on i Hadom-paša pod istijem zidinama dokle ih jedva osvojiše; i ne htjedoše se predati. Nego zavratiše teške železne kapije, digoše mostove, pozvaše sve građane na oružje i Rašane i Dubrovčane i Sase, i pomoliše se Bogu i ukrijepleni vjerom u Boga i u skoru pomoć gospodara Đurda, brañahu junački grad od silovitijeh i čestijeh jurišâ Turskijeh.

A kada Isa-beg Avranzević vidje da ne će lasno zadobiti grada, nego da će opet začamati pod nim kao i za Murata, oca Čelebijina,

pozva u pomoć sultana Mehmeda. Pohita Mehmed, i kada stiže sa silnom vojskom sta ga biti ubojnijem spravama, katapultima i avantopovima dan i noć. Topovima ga stade i ne prestade biti, a kroz prodore zidinâ jurišati. Četrdeset danâ razvađivaše grad, i juriš za jurišem naređivaše. I kad mu zaľuľa i prolomi tvrde zidine, i proredi junačke građane, — posla u Novo Brdo poklisare, i pozva građane, da mu se predadu.

Tada umorni i malaksali od gladi i bojne junačke nevoľe branioci ugovoriše: Da se grad preda, a građanima vlas s glave da ne padne. Ugovoriše: da otvore na gradu kapije da uđu Turci, a od Srbaľa ko hoće da ide neka ide pod svijetlijem oružjem kud mu je voľa; a ko u gradu ostane, da ostane na baštini svojoj plemenitoj ni s kijem nedijeljenoj.

Tada diže Mehmed Čelebija ruke k nebu i zakle se pred poklisarima novobrdskijem ovako:

— Ja, veliki gospodar i veliki amira sultan Mehmed beg, sin Murat bega, zaklićem se Alahom i Muhamedom jedinijem velikijem prorokom ņegovijem, i tako mi sedam musafi, i sto i dvadeset i četiri proroka Božjijeh, i tako mi oćeve i djedove duše i moje duše, i tako mi sabľe, kojom se opasujem, — neka vam bude sve, od alefa do tava, onako kako zaprosiste sada!

Ali kada uđe turska vojska u grad i zauze sve kapije, pokaza se Mehmed da mu je vjera na kolenu i prekrši zadanu riječ pobjedenima. Jer zapovjedi da se zatvore sve kapije od osvojena grada i samo jedna da se otvori, a pred ņom razvio ćador a pred ćadorom sjedaše sam glavom Mehmed Čelebija a uz koleno mu poturćeni Srbin Mahmud paša Anđelović. A zapovidio bješe da svi novobrdski domaćini izadu sa ćeladu svojom iz grada; da sve blago svoje ostave doma a gole duše da izadu na otvorenu kapiju.

Zapovijest silnoga pobjeditelja bi poslušana, i sve živo izade van grada. I muževi stadoše na jednu, ženska ćelad na drugu a momćad na treću stranu. Svi stadoše pred šator carev i čekahu iz usta ņegovijeh sudbinu svoju.

Tada Mehmed odabra među muževima najodličnije i donese i postavi pred ņih krst i krvav ćelatski paloš na jednu a turban i sjajnu dimišćiju na drugu stranu, i reće im Mehmed pobjednik:

— Dojako ste bili viđeni među nevjernicima, hoću i odjako da ostanete takvi. Birajte sada, gospodo raška! Hoćete li da ste viđeni

i odjako, budite to među muslomanima, a ne htjedoste li to, paloš krvnički će vas pokositi, da budete mañi od najmañih. Birajte, dakle, sada, gospodo raška!... Krst ili turban, smrt ili gospodstvo; paloš za vrat ili dimišćiju o bedrima!!

To reče silni Mehmed, a gospoda raška se izlubiše, prokleše svi izdajicu vjere i roda Mahmud-pašu Anđelovića, a za tijem pridoše svi krstu i cjelovaše ga! A sultan zapovjedi, da se tu na mjestu posjeku svi. — I svi padoše i položiše glave svoje za krst časni, za svetu vjeru i rodnu zemlju srpsku.

A za tijem uze Mehmed Čelebija žensku čeljad i izabra lepotice i razdijeli ih među lale i vezire svoje, a odabra djecu i momčad, i posla ih daleko preko mora u Anadoliju, u janičare. Da budu janičari kad odrastu. Da zaborave svetu vjeru i mlijeko majčino, i ime zemlje i naroda svoga; i da ginu za vjeru muslomansku šireć je po dalekijem zemljama. A među ovima bješe i mlađani vlastelin Mihajlo Konstantinović iz Ostrvice sa dva brata svoja, koji napisa sve ovo iz mučnijeh i teškijeh dana naroda svoga.

(nastaviće se)

Samoživac i slijepac.

Slijepac ne zna što je rujna zora,
Bljedi mjesec i svjetla danica,
Žarko sunce, svjetska uzdanica,
Rani osmjeh našeg siñeg mora:

Ne zna što je šara ružičića,
Što plavilo glavicâ i gorâ,
Zelenilo lovora i bora,
Perje pticâ, krilo leptiricâ! —

Samoživac od slijepca je gori,
Nema srca, san mu zlato mori,
Ne zna turska odrta balija,

* Kad je Svetac ni Zdrava Marija:¹⁾
Bez pjesme je, s bližnijem se bori,
Dok bez nade, u grob se obori...

Živko.

¹⁾ Balija je turski seļak, biva nezualica. Poslovia je prava u Heregovini: „Ne zna balija, kad je ićindija*,) a u Dubrovačkomu: Ne zna turska balija, kad je Zdrava Marija. — Kaže se o nezualici, samoživcu bez srca.

*) Ićindija, od turskoga ićindi, večerñi čas; ićindi, ikindi, koji dijeli na dvije jednake polovine prostor vremena od podna do zahoda sunca; a znači i molitva, što je propisana muslomanima u taj čas; a to je pak treća od pet dnevnijeh molitava.

Авдагино маче.

I.

Авдага, добар је трговац у вароши С . . . . , оженио се је, Бог му је подарио евлад (пород), радња му иде добро, стекао је лијено имање, те му се чини да од њега нико сретнији нема; још само да оде на Међу (Ђабу). Зарече се да ће ићи, па што рече то и изврши.

Дође дан поласка, хаџије су спремне за пут. Народ са дјецом из мектепа (школе) искупио се да хаџије испрати. Хоће (учитељи) су око дјече. Три-четири повећа ђака иду напријед пред свом дјецом, у рукама држе исписане дове (молитве), па на глас уче (читају) а остала дјеца идући за њима сви у један глас отегнуто вичу »амин!«.

За дјецом је силан свијет, свако радо хита да испрати хаџије а између посљедњијех иду и хаџије, међу њима је и Хаџи-Авдага.

Срби православне и римокатоличке вјере изашли су испред дућана, да и они виде оне, који полазе да се поклоне Међи и помоле једноме Богу. Изашле су и жене са дјецом по улицама. Хаџије идући побожно, бацају дјеци шакама новчиће: дјеца се јагме, које ће више уграбити, некоје у тој јагми и поерне, па онда стане плакати. Хаџије побожно корачући напријед то и не смотре. До иза вароши С . . . . народ отпрати хаџије, с њима се халали (опрости), желећи им сретан пут. Некоји од обличње родбине отпратише их до М . . . . . , ту се хаџије завезоше на море а пратиоци се натраг повратише.

II.

Протекло је доста времена од како се хаџије на пут кренуше. Долазе од некијех и писма; пишу: добро смо и здраво, само се је Халил-ага био нешто мало разболио, па смо ради њега били бирхузур (немирни).

Прође и Хаџински Барјам, свако хаџије очекује кад ће доћи. Јест, али од њих нема ни веска (глас). — Листови почеше износити, да се је на Међи појавила колера. Свако се на

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

тај глас упрепасти; међу собом људи говоре, не ће се ни један кући вратити; родбина се узјадикала. Људи се здоговарају, да о томе женскарији ништа не казују, али, ћук по ћук, дочуше и женскарија, ту је писка и јаукање — свак свога жали. Својта иде у хаџијске куће, да женскарију разговоре. Жене завијене у фереџе иду про чаршије у свако доба. По хаџијскијем кућама пече се и кахва; неке жене научиле су се још одавно пушити духан, од њиховијех цигарá себе се задимиле, дјеца кашљу, жене нагоне своје друге да запале, говорећи: »На ти цигар, кукавице, запали, разговори се, драги ће Алах (Бог) дати, па ће се хаџија здрав вратити; што си се скаменила, запали!“

Нешто за њезину љубав а нешто и од кахара (туге) узе и она цигар, пак почне одбијати димове, као да се је тому послу и она одавно научила, па тако мало по мало од туге продухани се.

Од свију хаџиница Халил-агиница је најкахарнија (најжалоснија), чула је и она да је Хаџи-Халил-ага био хаста (болестан), па ко зна, може бити да је и умро.

Ш.

Дан за даном пролажаше а хаџија нема, док један дан од Хаџи-Авдаге дође писмо из Стамбола (Цариграда), у коме пише: »Добро смо и здраво, шућур (хвала) Богу, са осталијем до неколико дана долазим тамо, а и по жици ћу вам јавити кад у Трст дођем. Колера је онака болест, многога је уморила, и од нас су неки боловали, па су шућур Богу оздравили, само је Хаџи-Халил-ага умро. Алах му рахметиле! (Бог да му прости).

И од другијех писма дођоше, само од Хаџи-Халил-аге не има никаква веска (гласа), умро је. Остаде му ханума (госпоја) удовица са нејаком ћерком јединицом.

Од хаџија до неколико дана дође из Трста брзојав, да су ту здраво дошли, сјутра полазе кући. По С . . . . се је свијет ужурбао, од Мухамеданаца ко год кога срета, пита, хоћемо ли пред хаџије? — А да шта ћемо.

Народ се је пред мектепом и по чаршији искупио, пзађоше и дјеца из мектепа, уредаше се у сурү (ред) а за њима и људи пођоше, — одоше пред хаџије.

Иза тога не потраја дуго, а дјеца заграјаше: ето хаџија! ето хаџија! Дођоше и хаџије, на свакоме је ћурак, завио се је сваки и с памром. Дјеца са осталијем народом отпратеше свакога до куће, а после настаде тишина.

Сјутри дан својта иде на холђедију (добродошлицу) а дјеца се на сокаку једно другом хвали:

— Нуре, видиш ли ову бурму, што ми је хаџија донио с Табе — рече Фата.

— А да ти видиш моју — каже јој Нура — дина ми је љепша од твоје; у моје имају на пачи и три китице.

— Е, како би се умјела пофалити — рече фата — а и нема је.

— Ко нема?

— Немаш је ти, да ко!

— Ха, жалосна, мислиш ти да ти ја лажем, а ено ми је дома.

— Таман, таман, мислиш ти мене преварити. Што ће ти дома? Да ти је дао, метла би је на прст као и ја, а не би је дома остављала.

— Е, баш си невјерница; не би је ја ни остављала, већ ми каже мама, немој је носит, можеш је изгубит. А не могу се мучит, сад би ишла дома, па би је донијела да је видиш.

— Па хајде, дина ти!

— Хоћеш ли ме причекати?

— Хоћу.

Нура хитро оскакута дома а Фата остаде у мисли задубена: Боже, је ли Нурина бурма љепша од моје? . . . Док од некуд ето ти мале Емине, полако се привуче за Фатиму, те је намаза мало јагом¹⁾). Фатима се окрену, а, ти си Емо; оклен ти, ја? — Е, оклен ми; донио ми хаџија с Меће — да оклен.

Ето иде и Нура, поскакује носећи бурму, па се још поздаље криви, показујући је, »ево је, ево; ти мислиш, да ни у кога нема бурма већ бива само у тебе«. Кад дође, показа им бурму. Тад Емина и њу мало намаза јагом.

После, у многога дјетета бијаше бурма а свако се и јагом намазало.

¹⁾ Јаг има свој особити са свијем јаг мирис, па ко је танке крви, заста му тај мирис шкоди. Многи од Мухамеданаца имаду и мале од кости направљене кутијице, у којима држе јаг, те га уза се носе.

IV.

Хаџи-Халил-ага је на путу умро. Остале хаџије су се вратили кући. У њиховијем кућама је све шемно и весело. Својта долази, честита хаџиницама приспјеле путнике; ту се часте — пије се кахва и лимунада, пуше се цигари, собе су од дима загушене, и хаџинице су се за вријеме оне туге продуханиле, дјецу загушује дим те кашљу, а по гдје које и од њих одбија из уста духанске димове; — све је рахат (весело). Неке долазе, неке полазе, хаџинице их до авлијскијех врата прате, с њима се поздрављају: »идовале, и довале!« (Збогом, збогом). Оне им одговарају »и сахадиле!« (Пошле с Богом). Друге их на вратима сретају, питају се, честитају им хаџијски долазак и њихово здравље.

А шта нам ради Хаџи-Халил-агиница? — Она сједи у одаји тужна и жалосна. Коне и друге јој долазе, разговарају је: »Моја секо, он је Алах му рахметиле (Бог да му прости) прави хаџија, — а мријети је свакако, неко прије, неко после; сви ћемо тамо«.

И ту се пије кахва и пуши духан. За неколико дана обилазе је, тјеше и разговарају, а после? све иде по староме реду, као да није ништа ни било.

V.

У С . . . . свако зна да је Хаџи-Халил-ага умро, жена му је остала млада удовица са нејакијем дјететом, па и оно је женско, а након свега тога она је миразача (богата). Тај глас доприје и до М . . . . ., почеше је неки и просити, она се у први мах томе зачуди, шта тај свијет мисли? угледали мираз, а не знају да се она не мисли више удавати. После се окрену и у ње памет друкчије. У кући не има мушке главе, па је са свијем покорно; треба то, треба ово, ко ће купити? за свашто треба другога молити. Хаџијина се смрт при кућнијем потребама заборави. Дође просилац и из М . . . . ., чуо је и он да је остала мамур (богата) удовица, а он и јест удовац. Њезиној је кћери 7-8 година а његову сину што му је остао од прве жене

16-17 година. Тако он матер запроси за се а кћер за сина.*) Она се промисли: би ли, не би ли, хоћу, нећу, хоћу а да што ћу, — обећа се. Одма нађоше испред њега два а испред ње два човјека, као свједока. Они људи одоше на шеријатски суд пред кадију; кадија их вјенча, написа двије пусулице, и у њима забиљежено, колико је уговорен ниџах,**) јами мухур те мухурлеиса. После се оврши свадба, хаџиница и кћи јој — удадоше се. Све покућство на колима у М . . . . . отјераше, и тако од двије једну кућу намјестише. Оне куће што су у С . . . . под кирију дадоше а они се пут М . . . . . кренуше.

VI.

Нико није тако рахат (весео) као Хаџи-Авдага, дјеца му здрава, хаџиница се је научила на његов сваки миг, угађа му у свему што може бити боље, а и радња му добро иде. Али баш кад човјек треба да је најрахатнији, онда на против треба нешто да му фали. Тако би и код Хаџи-Авдаге; жена му се разболе па умрије. Дјеца нејака, с кућом не има ко да управи, не има ко ни скухати ни опрати. Људи га почеше наговарати, да се жени, да тако не ће моћи искрајчити; види и он да другчије не може бити. Мисли се коју би запросио, док му сину у глави сретна мисао: имам сваст (женину сестру), она ће најбоље пазити дјецу а знаће и кућом управљати. Што смисли то и учини. Без икакве хуке и буке ожени се. Она му као и прва жена гледа да у свачем угоди, али пошто се на ђуд му не бијаше привикла, не могоше му у свачему угодити. Један пут се он на њу жестоко наљути, хтједе јој ниџах дати. . . . . Свему томе бијаше узрок једно мало маче.

*) Читаоцу ако није познато нека знаде да код Мухамеданаца се дјеца у колијевци могу вјенчати.

**) Ниџах су новци. При вјенчању код Мухамеданаца је овај вјерски обичај: „Младожења и млада не иду пред кадију, већ спреме испред себе четири човјека, кажу им при просидби колико су за ниџах уговорили. Они људи оду кадији и кажу му. Кадија изда жени потврду за ниџах. Случајно, ако би жена што год погријешила а муж јој не би хтео опростити, даде јој пред кадијом уговорени ниџах и кадији изјави, шта је погријешила. Кадија је пушта. После се он ожени с другом а она се уда за другога.

VII.

»Маче«. Ох, несретно маче, оно је изазвало цијелу причу, оно је метнуло смутњу у хаџијину кућу, оно у малу зеру није совет (узрок) било те се и хаџиница хтједе прозвати пуште-ницом.

У Хаџи-Авдаге бијаше мачка, која подгоји троје мачића. У чаршији међу људима разговарало се о свачему. У Ибраге се навранили мишеви у дућан, те му чине зијан (штету), он разапиње мишоловке, па све за бадава. Хаџи-Авдага поче причати, како у њега код куће има мачка ловица, подхранила је — вели — троје мачића, па ћу ти дати једно — каже Ибраги. Даћеш и мени једно, — вели му сестрић. — Па таман, синак, — каже му Авдага — Ибраги једно, теби једно а и себи ћу оставити једно.

Код куће Хаџи-Авдагине послужује по гдје-што она Цвија што се је за Митра удала, и она се тужи хаџиници на мишеве, иште јој једно маче. Хаџиница јој каже: »на добро, јами једно«. Цвија пошто сврши посао јами маче и однесе га кући.

Подне је, вакат је да се иде ручати. Хаџи-Авдага се на-учно код куће ручавати, остави дућан и оде кући. Жена кад чу да клепну мандал од авлијскијех врата, истрча пред хаџију, одоше у одају; она постави софру, па сједоше да ручају. Мачка са двоје мачића одмах пејдах софри. Хаџија почео јести, погледа на мачку и мачиће, па њу запита за треће маче. — Дала сам га — вели — Цвији. — Хаџија се намршти, одма иза софре скочи, уми се и пође у чаршију. При поласку рече жени: »Ено ти фереџе, зави се, па издири ми из куће, у вече кад дођем да те у њој не нађем!« Срдит оде у чаршију а она плачући остаде код куће.

Посље подне дође Цвија, да с Б . . . . донесе воде, нађе хаџиницу гдје плаче. Пита је, шта јој је? — Она јој за све исприча. Цвија се зачуди, бива ради једног мачета да се пусти жена. . . Оде те с Брега . . донесе воде, посље оде кући, јами маче те га хаџиници однесе.

У вече мандал лупну на авлијскијем вратима, хаџија ступи у авлију а хаџиница као и обично изађе преда њ. Он прође покрај ње, не рекавши јој ништа, оде у одају, оде и она за

њим. Шути он, шути и она. На посљетку она проговори: »Хација, донијела је Цвија маче!« Онда приступи к њему, пољуби га у руку, па у кољено и кроз плач промуца: »опрости ми!«

Хација до срца ганут почне је савјетовати: »Ја сам теби кућу и вас мој мџл (имање) предао, а ти као што си учинила с оним мачетом, тако би исто без мога питања учинила и са цијелијем мојим мџлом. Ја сам једно маче обећао Ибраги, једно сестрићу а једно треба и нама. Отеле, ако ћеш бити моја жена, без мога знања не смијеш никоме ништа обећати а немоли дати. Ја сам, мислим, у овој кући домаћин, па ја треба да се и за свашто питам!«

Тада је она упознала његову нарав, упамтила је онај савјет, а вазда јој се је по памети врзло оно несретно маче.

—шатар.

У очи Цвијети.

Сјутра, драги,	Милодува,
Прешто сване зора,	Мирна босиока,
Дођи крадом	Плава цв'јећа
У башту крај двора.	Кô два твоја ока,
Приправићу	Карамфила
Цвијетне водице	Зелена зумбула,
Мирисима	Приканућу
Да опереш лице.	По маштрафе ђула.
Набрати ћу	Умиј лице,
И руже и лале,	Па мирисав тако
Калопера	Љуб'ме, дико,
И љубице мале,	До зоре једнако.

Јефтап Р. Шантић.

Mudre izreke.

1. Daleko od ljudi rastu načela, a između njih djela.
J. Paul.
2. Pjesništvo svijetli u noći našega srca, a iščezne teker svane.
Franceska izreka.
3. Pošteće ima jedno čedo, koje se zove držanstvo.
Talijanska izreka.
4. Misli se promijeñuju malo po malo sa dobi.
Franceska izreka.
5. Pravo nije nego sklad osobnijih nagonâ sa društvenijem nagonom.
Caro.
6. Najgorega dušmanina ima mladež u samoj sebi.
Shakespeare.
7. U starosti čovjek se ne čudi.
Göthe.
8. Svak želi dugo živjet; a niko ne će da ostari.
Swift.
9. Ko hoće da izbjegne propasti, treba da ima vjernijih prijatelâ i lutijeh dušmanâ; jedni ga poučavaju a drugi ga kore.
Plutarh.
10. Posljedno vrijeme života razborita čovjeka biće ispuñeno samo brigom da izliječi sujevjerje, ludosti i pogrešna mnijeña, što je poprimio u teku života.
Swift.
11. Kako mladić živi u budućnosti, tako čovjek živi sa prošlosti, a niko uprav ne umije preživjet sadašnjost.
Grillparzer.
12. Dva put treba da se sklonimo u samoću; u mladosti, da mnogo naučimo i da postignemo način mišleña, kojemu će bit moguće održat se preko života; i još jedan put u starosti, da razmislimo ono što nam se pripetilo.
Zimmermann.

X.

Ботаничке шетње

по класичном дубровачком земљишту.

(пише др. Лујо Адамовић).

Ни једном српском крају не припада с толикијем правом и у толикој мјери епитет класичности као нашем стародревном али увијек чарном и дивном Дубровнику.

С кога год га гледишта посматрате, одмах уочите неоспорно класичне особине, којима се истиче и одликује и које га праве и ките. О тому вам очевидног доказа дава конфигурација и пластика земљишта са онијем големцијем контрастима, који ипак склапају ријетку хармоничну цјелину. О тому вас увјерава морска обала, острва, пучина и хоризонт са јединственијем онијем богатством боја и њиховијем преливањем. О тому говоре чаробна рађања и неописиви заласци сунца — оног сунца, које своју снагу раскошно спушта на ту околину и дава јој особит изглед и тон, топлину и жаркост; па небо са онијем нарочитијем плаветнилом и шарама, са онијем милијунима звијезда, које на њему трепере и посребре својим отсијевањем тихо море, у које се огледају; па она пријатна и здрава клима, која не само створовима благо прија и годи, него дивно очува и најдревније зграде и споменике; па онај положај и изглед самога града, који својим суријем али величанственијем бедемима и кулама, китњастијем кубетима и торњевима личи на поноси-тог бијелог лабуда, који се купа у каквом ублу. Па што да речемо о онијем убавијем кућама, раскошнијем љетниковцима, мириснијем градинама и баштама, па о цијелој питној околини и питомијем селима? А гдје су тек живописне народне ношње чистијех и складнијех сељана, па њихови патријархални српски обичаји, начин живљења, језик, умотворине, па гдје славна дубровачка прошлост и историја, култура, цивилизација и што ти ја знам?

Ну међу тијем особинама, које Дубровник чине класичнијем, знатно је племенит још један украс — а то је његова бујна вегетација.

Обзиром на биљни свијет дубровачке околине, имамо да констатујемо чудновату али неоспорну појаву, да се на тако

У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А
 маленом земљишту стекоше толике карактеристичне особине, које се не дају опазити и уочити у сусједнијем крајевима.

Одакле год се приближивате Дубровнику — било сухијем било морем — пада и лајику одмах у очи промјена сценерије у вегетацији.

Док је у сјеверној Далмацији — а исто тако и кад идемо из Херцеговине — наш поглед свуда опкољен мркијем стије-
 нама са шкртом вегетацијом, пружа нам дубровачка околина раскошан контраст и у тому погледу. Ту су вам пријатна острва, чије обле главице покрива густо зеленило морског бора и витог чемпреса; ту су вам кршеви са рузмарином, леандром и капаром; ту градине са лимунима, наранчама и помама; ту баштине са маслинама, смоквама и рогачима — једном ријечи, све зелено, све бујно, све весело. Али да се о тому боље увјеримо, најбоље ће бити, да разгледамо мало околину и да ту на лицу мјеста размотримо ову вегетацију у њеној цјелини и суштини. Изађимо дакле из града, па се прошетајмо:

1.) Од Плочâ до Дупца.

В И В Л И О Т Е К А
 Чим изађемо на врата од Плочâ и станемо ногом на камени мост, који одваја предграђе од града, ми смо већ ступили у област природе и наше око види њезину моћ, ако и у рудименту, већ и на самијем бедемима и у рововима града, који ево сада остављамо за леђима. Ту ми наилазимо на правилно зидане бедеме од чврстог, тесаног камена, по којему виђамо по који стручак придељине (*Campanula pyramidalis* — звонце) са лијепијем, плавијем, звонастијем цвијетовима, по који бусен капаре (*Capparis spinosa*), ма чке (*Antirrhinum majus* — зијевалица) генерала (*Centrathus ruber*) и разнијех папрати (*Ceterach*, *Cheilanthes*, *Adiantum*); а највише пак као снијег бијелог пелина (*Inula candida*), чије широко, овално лишће изгледа као од сушна или од коже. Врло чудновато изгледа та вегетација усред тог мора глатког и зиданог камења. Човјек се чуди и снебива како је то ту приспјело и како може на голом камену да расте и успијева. Па ипак је природа тако лијепо удесила, да је и на чистом, голом камену извјеснијем биљкама омогућен живот и опетанак. То се у природи постиже спремањем жи-

вотнијех прилика (претходном припремом земљишта) и прилагођавањем или акомодацијом.

На припреми земљишта ради обично више чињеница истодобно и независно једна од друге. Врло повољно утичу н. пр. у тому погледу климатски фактори (киша, припека, мраз, вјетрови), јер су они у стању, да у релативно врло кратком року истроше једну стијену и да омогуће приступи жилама какве биљке, Нијесу од индиферентног значаја за припрему земљишта ни понеке животиње (гуштерови, мрави и друге разне бубице), које за своја скровишта направе рупицу у камену и ту нагомилају разноврснијех отпадака и мрвица органске материје (што њима служи као храна или су им пак измети), у којој биљка клија и расте. Ну најуспјешније то обично предузимљу ситније биљке, и тек пошто оне ту, да тако речемо, предстражарску услугу учине, могу веће и развијеније биљке ту да се настане. Најлакше се приљубе уз камен споре талофитних организама (особито воге-*alghe*). Ту клијају и прекрију својом зеленом, танком навлаком цио зид. Обично се уз воге настане одмах ту и лишаји, који разноврсно и романтично ишарају и покрију зид. Одмах послје лишаја приступе ту и маховине, које пак својим густијем, меканијем и влажнијем јастучићима омогуће клијање многијем већијем биљкама, чије сјеме вјетар или тица каква ту нанесе и спусти. Тиме, што је у камену направљен мали шкрип, што је ту колонија лишаја и маховина, које својим труљењем стварају *humus* и заустављају у извјесној количини и атмосферску воду, извршене су већ потпуно припреме за живот вишијех биљака. Сад је само питање: може ли ту која му драго биљка да се настани? Може ли ту да проклија и да се развије ма која биљка, коју вјетар ту нанесе?

Као што је познато, нијесу све биљке истог склопа и изгледа а још мање истог састава. Отуд слиједи, да биљке разог склопа и састава имају и разне животне захтјеве и потребе. Према тому дакле, биљка, којој за успјешно развиће треба много воде и влаге, мора да буде снабђевена друкчијом структуром и организацијом него друга каква биљка, која воли припеку и сушу. Тако дакле и биљке, које успијевају на тијем бедемима, морају да буду прилагођене тијем приликама нарочитијем акомодационијем средствима.

На прво мјесто треба ту споменути грађу корена и лишћа. Корен, као орган, који набавља и спроводи биљци, са подлоге на којој се налази, потребну храну, мора, према врсти субстрата, да буде и удешен. Друкчијег је кроја и састава корен једне водене биљке а друкчији је склоп корена код једне биљке, која је приморана да расте на голом камену. Да се и не упуштамо у хистолошко-анатомске разлике, доста ће бити да нагласимо, да је корен код биљака, које расту на камену снабђевен дебелијем корама, јакијем дрвенијем слојевима, који га праве чврстијем, спроводе боље воду и бране од суше и студени. Осим тога такво корење лучи у великој мјери киселину, која заједа и раствара стијену, те се у исту мало по мало увуче и ту причврсти. Исто тако и лишће, које је такођер у велике зламенито у процесу храњења а нарочито пак у удешавању испаривања (транспирације), може на особит начин да буде удешено и прилагођено таквијем локалностима. Ту акомодацију постиже биљка спријечавањем или барем умјеравањем и смањивањем транспирације. Што биљка мање воде прима, то мање може и смије испаривати. Спријечавање прекомјерне транспирације постиже биљка на разне начине. Најобичније чини она то сакривањем својих стома (органа за испаривање) под вунено бијело одијело (густе длаке) или испод кожног или воштаног слоја лисне pokožице или пак редукцијом лисне површине и према тому и броја стома. Таквијем средствима су заштићене дакле све биљке које расту на зидинама, бедемима или на кршевима и стијенама. Придељина н. пр. има кожаст слој на лисној pokožици а поред тога сва је пуна млијечног сока, који такођер штити и брани остала ткива од штетног утицаја суше и припеке. Бијели пелин је сав замотан у густој вуненој одјећи, тако да и не свиђа се да је од биљне материје него као да је од сукна. На pokožици лишћа мачака и генералâ имамо танак воштани слој, који штити ткива од штетнијех посљедица припеке и суше.

Испод бедема, у рововима око града имамо пак другачију слику. Ту нам се преказује бујнија и живописнија вегетација — ту је све покривено зеленијем травама, шаренијем цвијећем и штркљастим шибљем. У тијем дубокијем рововима владају са свијем друге животне прилике него на оном голом камењу на

бедемима. Док је горе субстрат го камен, који је изложен цијелога дана сунчаној припеци и вјетровима, доље у рововима има више или мање дебео слој добре земље, која има довољно влаге у себи и није цијелога дана изложена сунцу. Ту су дакле прилике повољне за врло разноврсне биљке, више организације, и ми за то и видимо ту дивнијех група приморског млијечера (*Euphorbia Wulfenii*) са модрушасто-сивијем лишћем између задивљалијех колонија индиске смокве (*Opuntia Ficus indica*), черсе (*Phytolacca decandra*), трсти (*Arundo Donax*), ноћурка (*Mirabilis Jalappa*), што врло чудновато и са свијем екзотично изгледа међу обичнијем елементима ровова, као што су коприве, бадељи, купине, камомила, осјенач, бабини зуби, чевчег и сличне травурине.

Ну оставимо ровове и упутимо се обали морској, па разгледајмо мало и њезине биљне чари.

Одмах изван града видимо морску обалу у најимпозантнијем њеном облику — у облику љутџи и хриди. Ту су комплекси и масе кршевите природе са врло оштријем и зашиљенијем површинама, испресјецанијем пукотинама, шкриповима и урезима, кроз које се морски валови циједе и туда пропадају кад прекрију и заплескају те суре кршеве. Ради тог заплескивања валовâ немају ти кршеви скоро никакву вегетацију у непосредној близини мора; али на извјесном одстојању од обале виђамо и на тијем мркијем љутима лијец биљни украс. Највише нам ту пада у очи чудновата умбелифера мотар (*Crithmum maritimum*), који својијем сочнијем пепељаво-зеленијем лишћем прави густе бусенове и на најстрмијим кршевима па и до самог мора. Нијесу ни ту ријетки бокори црвенијех генерала (*Centranthus ruber*), па ни капаре (*Capparis spinosa*), али све је то растркано амо тамо, у поједицијем примјерцима а не у компактнијем групама. Што се више удаљавамо од мора, одмах испод пута, који води на Дубац, видимо на тијем кршевима све више и више представника синова флоре. Ту се већ виђа по која капиника (*Spartianthus junceus*), рањеника (*Anthyllis barba Jovis*), приморска дјетелина (*Trifolium maritimum*), скробут (*Clematis maritima*), мореки процјепак (*Scilla maritima*) и толике друге травице, које између тијех бусенова вире са својијем цвијетићима разне боје.

Така нас слика прати с доње стране пута, од врата од Плоча па све до Спиле Бетине. С горње пак стране пута имамо са свијем другачију вегетацију, са свијем други живот.

Ту имамо ми пред собом вртове, градине и баште најразноврснијег изгледа, кроја и величине, а између њих ограда, међе и плотове са јединственијем и ненадмашнијем биљнијем украсом, неописиве љепоте.

Одмах у самој близини града има свака кућа испред себе и око себе већи или мањи врт, који је према укусу или потребама сопственика претворен у градину са мириснијем цвијећем и украснијем шибљем, или је пак више или мање вјешто ту спојено »корисно са пријатнијем«.

Због наглог и великог нагиба земљишта сви су ти вртови терасасте конструкције и скоро са свијем стереотипног облика. Ради такијех теренскијех прилика није ни једна градина дошла на сам друм, т. ј. не налази се у истој висини са истијем, него је свака уздигнута изнад пута за неколико метара висине, тако да путник не види ништа друго него зид и врата. Чим прекорачимо та врата, која више личе на улазак у какву тврђаву него у скромну, приватну кућу, наилазимо на високе, простране, камене степенице, које нас доводе горе на терасу, на којој је висини и кућа и врт. Степенице, тераса и шетница пред кућом покривене су одрином финијех врста лозе (мавасије, тројке, кривале, дријенка, зизиба и мушката) под чијим хладом виђамо у земљанијем или каменијем судовима разног егзотичног цвијећа. Обично је тераса у средини врта, тако да лијево и десно од ње има обрађене земље. Са терасе нам поглед доминира цијелу градину, у којој видимо многе бусенове столисте руже, разнобојнијех леандара, дуплијех ђорђина, бијелијех чемина и лијера, шаренијех караифила, вихојала (шебој), звијездица (лијене Кате), модрица (жаворњак), ватренијех царскијех круна, краљића, пркоса, божура, мака, љубави горуће, мркијех тратора, зеленијех бокора калупера, дешпика и боспока, изнад којих се често уздиже величанствена пџма (урма), својим дугијем и крутијем лишћем. По окрајцима врта зелени се дрвеће шипка (нар), мијендула (бадем), наранче, лимуна и разнијех врста смокава. У некијем је кућама цвијеће укусно и естетично сађено и распоређено у нарочитијем фигурама, и онда ту нема никаквијех

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

воћака него једино украсног шибља и дрвећа. Ну више пута је то све помијешано једно с другијем и наше очи посматрају један чудноват комплекс украсног шибља и цвијећа са воћкама, па, шта више, и са по којом техничко-кулинарном биљком!

Иза кућа, или управ изнад истијех, простире се врт за економске потребе. Ти се вртови састоје из великог броја терасасто-поређаних дочића, који су једва десетак метара широки а издижу се и ређају тако у виду степеница, један изнад другога, до велике висине по странама Срђа и Жарковице, тијех стрмијех дубровачкијех брда.

Те терасе, или да се изразим дубровачки: »доци«, сачињавају непрекидне маслинске шуме, јер обично нема никаквог прекида и скоро никакве преграде између сусједнијех имања (већ једино служи као граница оно неколико степенастијех каменова у међи), те се на тај начин такав један долац пружа неколико километара у дужину, тако да све те терасе заједно, засађене маслином, преказују читаву шуму.

Чаробан је изглед таке једне маслинске шуме. Оно загагато зеленило лишћа, које се сребри кад вјетрић њиме затрепери и окрене му доњу страну, чудновато утиче не само на око него и на све наше осјећаје. Ми се тога призора никад не можемо довољно нагледати и никад се не уморимо гледајући у ту ријетку природну љепоту, која се пружила цијелом полеђином града и предграђа, те се чини као какав ловоров вијенац, који хоће да се спусти на стародревне бедеме да их окити.

Под маслинама је засађен купус (раштан), боб, лук и друго поврће, тако да ни најмањи простор земље, те ријетке и скупе земље, не остаје неупотријебљен. Најљепши су они маслински доци, који су засађени бухачем (осјенчом), том биљком хранитељницом далматинског, херцеговачког и црногорског тежака, јер такав један долац, кад је бухач у цвијету, рекао би да је покривен високијем снијегом.

По неки су такви доци засађени смоквама и мијендулима (бадемима). У најближој околини кућа има између смокава и по која мурва (дуд), кријешва (трешња), вишња, праска (бресква), љешник (лијеска), орах, крушка, јабука, шљива и оско-руша, уз које се често и лозе пењу и вију.

Али, како већ нагласих, најоригиналнији, најромантичнији и најинтересантнији дио свијех тијех долаца, вртова, башта и градина јесу саме њихове међе, ограде, плотови и зидови.

Ријетко су те међе зидане тесанијем каменом и олијешене, него су обично састављене из наравног, неједнаког камења, наређаног и наслаганог једно више другог. Због неједнаког облика појединијех каменова остају између њих већи или мањи празни простори, које у брзо заузму биљке и заодјену својим зеленилом. Али какве биљке? Рекао би човјек, да се ту може надати само трњу, корову и травуринама, а кад тамо наилази ту на најљешне украсе медитеранске флоре и на најразноврсније форме вегетације.

Многе, нарочито старије ограде прекрио је својим зимзеленијем гранама све сам брштан (бршљан) а не пушта ни најмањи простор слободан, тако да се никаква друга биљка не може ту да увуче.

На другијем омет мјестима је то исто урадио скробут (павит), чијим се крунијем, бијелијем и мириснијем цвјетнијем гроздовима кити младеж на Видов и Ивањ дан кад прескаче »огње«.

Врло су пријатне оне партије гдје су се настаниле те двије биљке, јер оне прекрију сву површину међе и не види се ни гдје го камен, што пак није случај са онијем мјестима гдје виђамо лијене жуте бокоре дивље вихојле (шебој), црвенијех генералâ (Centranthus), зеленог мотра (Erithmum), шарене капаре, модријех звончића и т. д.

Те све биљке пружају додуше лијеп украс тијем оградама, али их никад не покрију свестрано онако како брштан. Ну и ако те биљне групе не покривају цијелу међу онако једнолико као брштан, ипак за то ни ко неће да оспори њима куд и камо романтичнији и живописнији изглед и карактер. Док брштан покрива хомогенијем једнијем мрко-зеленијем плантом цио зид, ове друге биљке, остављајући између бокора и бокора више или мање празног простора, доприносе те тиме баш боље оскачу контрасти разнијех њиховијех боја и љешне падају у очи прелази између разнијех врста зеленила лишћа и шаренила цвијећа.

У неке се међе увукао и по који струк бијелог пелина (*Inula candida*), морача, који бокор тетивике (*Smilax*), што уз

разне ситне папрати, маховине и липаје сачињава један разнобојни мозајик, који личи на неки шарен ћилим. Још оригиналније и интересантије су оне ограде, гдје се тијем елементима придружио какав сиб смрдљиковине, јадиковине, тришље, драче, придељине и који чичимак.

Али још то није ни из далека тако изванредно лијепо и романтично као што су оне међе, које су гломазно, широко и неспретно грађене, па су у пола пропале и срозане. Ту имамо један неописив контраст облика, шаренила; зеленила и димензија. Ту су се екстреми спојили у врло хармоничну и лијепу цјелину. Ту су се ухватиле у коло вите трсти (*Arundo Donax*) са меснатијем, гигантскијем бокорима смокве глушице (*Agave*), ту су трновити заморски шици (*Punica*) са бодљикавијем чичимцима (*Zizyphus*), ту купине са тетивикама (*Smilax*), ту драча (*Paliurus*) са бадељем (*Carduus*), ту капиника (*Spartium*) са конопљиком (*Vitex agnus castus*) — све је то непренело и измијешало своје гране, своје лишће и цвијеће, своје коријење и ризома на начин тако чудноват и јединствен, да је слика и изглед свега тога од неописиве љепоте и интересности.

Таке нас међе прате свуда од Бетине Спиле све до посљедњијех баштина на Златном Потоку.

Али ко сад да омише што све наше очи виде овдје на Златном Потоку.

Ко је у стању да довољно вјешто истакне љепоту онијех стогодишњијех високијех смокава, које су са густијем рогачима, којијех ту има лијепа кита, са шицима, ловорикама, зеленикама, мијендулима и маслинама направиле непробојну честу, густ шипраг, — читаву шумицу, између које провирује скромна кућица, која потсјећа на нешто чаробно, нешто вилинско.

И ми тако изађосмо са свијем из питомине, из краја културног у праву природу, у њено срце. Додуше под нама, чак далеко доље до самог мора стрче суре зидине и куле старог манастира Св. Јакоба међу помама и леандрима из велике је дне маслинске шуме. Ну то је посљедња етапа људске културе и даље нема ни вотњака ни градина, ни куће ни кућишта.

Од Св. Јакоба или управ од Златног Потока настају непрекидни шумарци или тачније да се изразим шибљаци, који

су и љети и зими увијек зелени, чили и весели, и увијек мирисни и цвјетни. То су густе склопови многобројнијех шибова мрче (Myrtus), тришље (Pistaria Zentiscus), вријеса (Erica), сомине (Juniperus phoenicea), смријека (Junip. Oxycedrus), лемприке (Viburnum Tinus), планике (Arbutus Unedo), зеленике (Phillyrea), по којима се веру и провлаче модрокоси, славуљи, горанице, сјенице и биткавице извијајући дивна она меланхолична цвркутања и звиждукања, што дају околини још заноснији и чаробнији карактер. Између тијех шибова сву је земљу прекрила својим мириснијем црвјенкастијем цвијећем мајчина душица (Thymus), дубачац (Tenerium), или разне кадифасте маховине и кожасти лишпаји (Homalothecium, Cetraria, Cladonia). Све је то пак густо непреплетено и преткано разноврснијем лијанима а нарочито скробутом, куком (Tamus) и тетивиком (Smilax), која својим срцастијем, зимзеленијем лишћем и црвенијем гроздовима пружа тијем шибљацима изванредан украс.

Али је нама брзо ускраћено уживање у љепоти тијех шибљака, јер су се стране Жарковице нагло и стрмо спустиле у висок, отвјесан зид, који се наднио над сам пут и направио тако један дивљи и страшаи кланац: Дубачки Кланац.

Тај кланац, којим је друм просјечен, само је с једне стране оивичен брдом а с друге стране пута је поглед слободан на непрегледној пучини, која својим пјеновитијем валима запрекује стрмо подножје овог кланца. Суре стијене су овдје ондје обрагле каквом травицом, нарочито ковиљем (Stipa) и бисером (Briza maxima) или којим бусеном бијелог пелина, дивљег осјенча, броћенице, а по негдје стрчи из тијех каменијех греда и кликова приморски бор и оживљава својијем веселијем зеленилом ту чаму.

Што ближе Дупцу то чешће бивају борови, док на посљетку на самом Дупцу угледамо читаву шумицу борову, у којој се зелени и по која чесвина, по који смријек и вријес.

Усред тог зеленила и на грдној једној стијени, издиже се, као какво орлово гнијездо, усамљена једна кућа задружног једног сељака из Жупе и личи на чврсту, несавладиву тврђаву, која чува улазак у кланац.

Дубац је збиља кључ кланцу. То је ждријело, које се сужава с једне стране у споменути кланац а с друге стране отвара нам питому и богату долину: Жупу.

Са Дупца је поглед на Жупу изванредно пријатан и чаробан. Одасвуда нам око гледа само брижљиво обрађену земљу, виноград до винограда, њиву до њиве, вотњак до вотњака, а по окрајцима поља по самијем странама оконијех брда зелене се маслинске шуме. Између свега тога пак бијеле се умилјате али пријатне куће вриједнијех Жупљана а у полеђини цјелокупне слике сребри се тихо морско игало, по кому се лепршају, као љептирићи по ливади, мали рибарски чамци са бијелијем једрима.

Пут што води у Жупу рачва се на Душцу у лијево, и одваја се за Требиње; ну ми ћемо се вратити онет истијем путем у град да се прошетамо у другом правцу по његовој класичној околини.

U prirodi.

Srpski momci, srpske mome, Da vam nešto kažem; Ikri rosna livada; Na ņoj mladi i mlada. Nad vodicom studenom A pod gorom zelenom Pop'jeva pastirica: Odgovara gorica. Iz daleka sa sela Bruje zvona vesela; Niz hrid potok žubori, Mladi s mladom govori. Kupe miris vjetrici Po zelenoj šumici, Pjeva tica ljublena Kraj lepira šarena, Lepir s čelom prel'jeće S lista, s voća na cv'jeće U skupu i na samo Amo, tamo, onamo. Mile mravi po zelenoj travi, A krjesovi čiće po dubravi. Dvoje drago ne mari Za ovake sve stvari: Samo slasti nahodi U luvenoj slobodi. *	Siće more pred ņima Kraj sakriva očima; Jarko sunce ozgora, Sunce opet sred mora: Trepti nebom visok'jem Na vodama dubok'jem. Tamo vali titraju Pri ostrvu, pri kraju; A tamo se ogleda Gora s selom sprijeda; Tamo pjene žamore Okolo lade niz more. Tamo vesla ladama Plamtaju u zrakama. U to gdjegdje tihano Gláva riba lagano Na vrh vode plašljiva Kano moma stidljiva. Galeb savi pod oblak se plavi, Pod galebom na jedro su splavi. Dvoje drago ne mari Za ovake sve stvari: Samo slasti nahodi U luvenoj slobodi: * Srpski momci, srpske mome, Je'te pravo kažem? . . . .
---	---

Z. Z. Z.

Ženi je treba zaštite!

Ja sam istočnjak, a to se vidi po mojim idejama i po mome slogu. To ja očitujem, eda se ugnem oštini presude mojih čitalaca, i u isto doba eda ih omekšam prama meni. Tu dobrotivost ja očekujem i za svoje nastajne radnje, u kojima će razglabaće o ženama svagda biti moj posao. Medutim, i ako sam uvjeren o zgodnosti svojih ideja, koje mislim da su osnovane na opitu života, ja ću prijatno primiti svaku kritiku, kojoj je svrha istina, jer ta je svrha isključivo moja. Istina je kći prijepornosti; ona sliči svijetloj iskri, koja iskoči iz trveća jednog tijela o drugo.

*

Ja ne pristajem nipošto uz one, koji misle da žena naginje na zlo jer je vuku nagoni u putenu nasladu. Naprotiv, ja sam uvjeren da je ona više duh nego tijelo; ona je pjesničko biće, koje je naklono više idealnom nego realnom životu. Ali u toliko, više putâ, ona klone.

Sva u ljubavi, žena je mnogo osjetljiva i podložna uzrujanosti i živčanijem krizama. Kod nje duh proguta snagu njezina tijela, koje postaje nežno i začne se od najmañega ćuha. Žena je slaba i rekao bi da priroda hoće da je još više utuče navaľujuć na nju tegobe i slabeći je svakog mjeseca patnjama.

Po svemu tome ona postaje pristupaćna napastima; ona griješi, ali više od slabosti nego od naklonosti; ona popusti više nego što pristane. Ona nikako ne predviđa opasnost, a jednom kad je na omaku, lako se popuze. Njezina tanćina u osjećajima postaje prosto-dušnost u realnom životu; u opasnosti ona prerući mnogo slućaju. Ona podleže, i tad je muž obešćašćen i na mrtac ubijen; ali treba da samoga sebe kori, jer on nije mañe kriv od nje. Žena mu se je predala dušom i tijelom; ona je javno ispovijedila svoju slabost uzimľući muža za svoga zaštitnika; ali on se je iznevjerio svojoj dužnosti; on je zanemario svoju ženu, ostavio je, izveo je na opasnost, metnuo nje slabost na kušnju; i on je dakle krivac, pa je nemilo kaźnen!

Svi zakoni, Božiji, prirodni ili ľucki, priznali su u svako vrijeme slabost ženinu, i namijenili ćovjeka za njezina skrbnika i zaštitnika. To je mudro i zgodno predviće, koje treba da ćovjek zna cijjeniti eda oćuva to svoje blago. On treba da to ćuva budno, da

ga brani sa svima svojim silama, eda ga odbrani od lupežâ, koji vrebaju. Ako naprotiv njegove ga zabave i navade zanesu i zaokupe; ako zanos razuzdani za dobrima i bogastvom nažene ga da zanemari naj draže dobro; neprijatelj, koji svagda preži, zgrabiće ga, i porodična čestitost nigda se više ne obnovi.

Mnogo prilikâ, što bi ovdje bilo odveć dugo nabrojiti, mogu polagano obeščastiti ženu. Evo ću da samo poglavite razvijem.

Dosada neprijatelj je žene. Danguba i samoća je ubijaju. Kad nije milovana od svoga muža, zapusti se i traži ngodno društvo da ubije vrijeme. Odatle opako društvo koje često kvari ženu. Prijateljice zle i pokvarene poprijeko gledaju kreposnu ženu; laskajući i smiješeći joj se lako joj se u srce nastane. Tad one traže na svaki način da je upropaste i da je tisnu u glib, u kome ove žive.

Reći će joj da joj se s razlogom ima dosaditi, da je žale što se tako jadno udala; namiguju joj na neku svezu nežina muža da joj pobude sumnju o nemu; iznašaju joj i imena jaranicâ muževljijeh, kojih nema nego u mašti tijeh opakijeh ženâ, a to da pobude nežinu ljubomornost, ona vjeruje, gadi se i treba se osvetiti!

A zašto se ona ne bi ganula onome jadnomu mladiću, koji čezne od ljubavi za nom? On će joj činit okusiti pravu čestitost, idealnu ljubav, životne naslade dosad noj nepoznate, ako mu bude milostiva. Ovo je u istinu ljubav, koja će je uznijeti; svaka od nežinijeh prijateljicâ za to bi joj čestitala.

Ideja je bačena. Danguba, zla družba i česti posjeti toga mlada milića oživljuju je.

Zlo postaje nepremašno.

Ravnodušnost muževla ponajviše i ponajčešće upropašćuje ženu. Žena nežna i lubežljiva, koja je posvetila svoje srce izabranomu čovjeku, potrebuje prijatne i nežne ljubavi jednake nežinoj, da je pothrañuje. Kad nema hrane, ljubav se ugasi; ali bukne jača na naj mañu iskru. Malo nege i brige od mladog prijatelja, lijepa i priklona, koji je razumije i laska, može oživjeti ogañ u nežinu srcu; jer ona žedni za ljubavlju. Ovaj osjećaj, koji joj se isprva čini neprijekorani, zgodnijem načinima i učestanim brigama toga prijatelja, ne će dugo trajati, pa će je potisnuti prilično daleko u nežinu zanosu, dok je posve nemu ne izruči.

Drugar mužu, prisni prijatelj, koji uživa muževo povjerenje i prijateljstvo, opasnost je za svaku kuću. Naj poštenija žena, naj nežnija

zaručnica nagiđe naravno onoj strani, koju voli. — To je osjećaj srdačni, e da bude udionica prijatnosti svoga muža, koji je naj prije na to potiče. — Ona svagda gleda na ovoga prijatelja; koji je s nima, mladijem zaručnicima, i na trpezi i na šetnji i u društvu. On je udvoran, veseo i uludan. Brzo se ona na nj navikne do toga da se bez űega ne može ni da prode; on postaje potrebit űezinu životu; kad ga nema, nešto joj nedostaje. Ona, nesrećna, trči svojoj propasti! Jedan dan muž izostane, zadržan od posala, pa namijeni prijatelja da čini društvo gospodi. Evo ih skupa na trpezi; blaguju i piju; on se mnogo zanio, a ona jako pošitkovila. On se usuđuje izbaciti koju riječ, ona se grozi. On podvostruči smionost, pritiska je, hvata je, grli. Ona se tresse, bez snage, srce će joj da iskoči iz grudi . . . . popusti. To je krivo vino!

Prosti interes mužlev čini često da žena pane. Čelade mogućno, koje može zakriliti muža malo imućna ili ga potpomoći u űegovijem poslima, svagda je dobro primlĕno od gospode; mole ga i kume; on obećaje sve za ljubav űezinih lijepijeh oči. Ona se nasmjehuje na tu nasladu i odgovori kakvijem milijem migom — ali obrićući u sebi da će bit postojana i nepredobiva u kreposti. — Medutim naš dragi zaštitnik u nastajnom oblazu, i svagda na samo s űom, potiskuje daļe stvari; on traži ljubac. Bože moj! za taku sitnicu ne vaļa pokvarit muževļe posle; no taj ljubac vlašći druge, i dragi gospodin, osokoļen, otvori svoje srce, postavļajući svoj ugled i svoje imañe . . . . pred noge gospodine. Ona odbija, to se razumije, ali vazda blago i slatko — da ne pokvari posle, koji po riječima zaštitnikovijem, idu jako dobro. On ne zdvaja; malo smionosti i nešto nasila, pa je ona eto na űegovo raspoloženje.

Ele, u jednu riječ, nenadna navala, razgovor bez svjedoka i smjelost mladića, koji je prijazan, silno djeluju na žensku ćud. Treba je dakle očuvati, ali ipak tako da se ona ne stavi, da je ko čuva; nema bit ljubomornijeh prizora, od kojih nije nikakve koristi n'ako da otvore oči ženi i pruže joj ideju o zlu. Treba je hitro očuvati a pokazati joj potpuno povjerenje. Od mladića, u komu se vidi űeka opasnost, treba se ukloniti, ne primat ga kao prsnog prijatelja, ne dati mu prilike da se nađe na samo s gospodom. Ona nema primati nego u uroćeni dan, tad će bit i drugih oblaznikā. Treba je očuvati i od zla drugovañia, ne dopustit joj da oblazi nego gospode, kojima je ponašañe neporoćno, i odbit je od porodicā, koje nijesu

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

besprijekorne, a naći vazda izgovora, pa joj zakratit da ide u kuće, u kojoj stanuju ili dolaze razuzdana momčad. Bilo bi dobro, ako je moguće, pratit je u tijem oblazima.

Osim toga treba pokazati prijaznost, ljubaznost i zauzimaće za ženu; ne udačivati se od ňe nego za vrijeme, koje traže posli, i ne pustit je da se udube u razmišlaće i u opasno iščekivaće. Vaša joj poštediti dosadu; gledat je pozabavit; vodit je na šetnu; nastojat da bude preko dana zaposlena oko domaćijeh malijeh stvarčićâ, što je lako stvorit u porodici.

U jednu riječ treba zaštitit svoju ženu od društva, od prirode, od svijeta, pa i od same ňe. U tome sastoji naj svetija dužnost čovjeka, koji čuva svoju sreću. I tako lubeznom i budnom zaštitom jedino možemo ženu očuvati. Bože je preteći pogrešku nego je izvršenu kazniti. Čovjek jak, hitar i pametan, koji pozna svijet, može očuvati čistu i netaknutu svoju ženu i kad je ona lakoumna i zlu naklona. A naprotiv slab muž, ravnodušan, bez karaktera i opita, izgubi zaručnicu i kad je poštena i kreposna. To je moje mišleće!

N. Hagj Bey

Turski generalni konsuo u Dalmaciji.

Narodna pjesmica.

Djevojka je ruže brala,
Da bi kitu napravila,
I dragomu darovala.
Djevojka je duće brala,
Da bi košic napunila,
I dragomu darovala.
Med je ona kupovala,
Da bi čašu napunila,
I dragomu darovala.
I zlato je kupovala,
Da bi pojas izradila
I dragome darovala.

Vidjela je seka mila,
Ovako joj govorila:
„Što će dragom ružičice,
„Kad su ruže tvoje lice;
„Što će dragom slatke duće,
„Duće su mu prsi tvoje;
„Što će ňemu dar medeni,
„Med je celov tvoj ljuveni;
„Što će ňemu zlatni pojas,
„Nek' ga pašu ruke tvoje,
„Zavij mu se oko vrata“.

Posljedni vatromet

vesela igra u jednom djelu.

LICA:

Grofica Zorka

Baron Vojslav (Krunić)

Savka, sobarica grofičina.

Prizor se događa u letnjaku grofičinu. Lijepo namještena soba, peć užezena, ura i ogledalo na peći; prozor na lijevoj strani slušalaca. Večer je.

PRIZOR I.

Savka i baron Vojslav.

Savka: Gospoda je baš sada objedovala, idem da joj javim da ste došli.

Baron: Pusti je, nemoj, pusti je. U toliko ja ću se osušiti. U oktobru mjesecu ovaka nevjera! Dažd, grād, vjetar da ponese! Očekuje li koga večeras gospoda grofica?

Savka: Ne baš nikoga; dapače malo prije reče mi: Bojim se da večeras ne će niko od našijeh susjeda doći.

Baron: No, jesi li ti baš sigurna da je ona rekla: „bojim se“ a ne: „nadam se“.

Savka: (nasmjehujući se) Dakako da sam sigurna.

Baron: E pa onda ne žalim što sam po mraku jezdio na koñu pun četvrt sata, i što o dlaci vrat ne slomih. Ti mi se klañaš (Savka se klaña) mjesto tvoje gospode, tako . . . . Ali ne razumiješ da sam to rekao udvornosti radi?

Savka: Oh! razumjela sam vrlo dobro; nadajte se večeras lijepom kolaču od moje gospode za te laskave riječi.

Baron: Kakvu kolaču? Danu da čujem!!

Savka: Evo gospode.

PRIZOR II.

Grofica: Oh, barone! Zgodno li me večeras iznenadiste vašijem dolaskom! Kako ste mogli doći s ovako strašnjem vremenom, (sjedaju) i po ovako grdrijem putima!

Baron: Samoživstvo, draga grofice, samoživstvo i ništa drugo. Šta ćete da radim sam u svom letnjaku? Da pušim sa zapostatom, da gledam kako lete oblaci, kako pada kiša, pa da ležem u 9 sahata, i to su vam uživanja na letnjaku! Volim hiljadu puta glibati se po ovijem uskijem putićima, te doći kod vas, eda se nagledam vedra neba u vašijem bistrijem očima . . . dopustite mi, grofice, da vam rečem jednom za vazda; u vašijem krasnijem očima!

Grofica: Oprostite, ali vam to ne mogu dopustiti. Zbiļa, znate li vi koja vam opasnost prijeti!

Baron: Pa dobro, ja sam spravan na svašto; no koja je to opasnost što mi prijeti?

Grofica: Da večeras niko drugi, po ovom grdnom vremenu, ne će doći na sijelo.

Baron: Gore za njih a bolje za mene. Barem večeras ne će biti prepirke, i to je ono što ja želim.

Grofica: A ko vam je rekao da se mi dvoje ne ćemo prepirati? Baš su mi večeras živci uskošeni, te ako me ko izazove . . .

Baron: Nebojte se; kad nema čeladi, svako raspravlañe prestaje prije nego se prođe na dnevni red. Želite li da se mi u toliko poćnemo, kao obićno, kartati?

Grofica: Doenije, docnije, jer vam imam govoriti o sa svijem teškijem poslima, vama kao mom dobrom prijatelju.

Baron: Meni kao vašem prijatelju (posmjehuje se) kao vašem dobrom prijatelju? . . . Tako biste kazali ma komu drugome, da je večeras došao amo.

Grofica: Sudite kako vam je drago, no znajte, imam da se s vama svjetujem i da vas nešto upitam.

Baron: Kad oštroumna žena pita savjeta od čovjeka, kog ne cijene budalom, ona to radi, gotovo svegjer, da učini sve naprotiv no je taj čovjek svjetovao.

Grofica: Ne ometajte me tijem vašijem paradoksima; stvar je malko zapletena, te želim da budete sa svijem pomljiivi, a nada sve iskreni.

Baron: Ta evo me kakva me želite. Dakle počnimo sa savjetom.

Grofica: Vjerujte, nije da vam se protivim, ali će mi lakše izaći, ako počnem sa upitom.

Baron: Pitajte dakle slobodno. No znajte da sam postao radoznalijem s toga vašeg okolišaña.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Grofica: E, dobro dakle, eto što vas imam pitati; ali nemojte, veh, skočiti kao lutka: Jeste li naklonjeni oženiti se?

Baron: (dižući se) Ja se ženiti?! Gdje vam je glava! Grofice, zajsta se nijesam nadao tako gorkoj šali!

Grofica: Još nijesam svršila sa upitom. Bože ću se izjasniti, no me poslušajte. Moj upit za čas prestaje biti upitom, te, kako ćete vidjeti, ovaj moj upit ne će biti ništa drugo nego savjet što od vas ištem. Moj osamdesetogodišnji stric grof Slavković progoni me dan i noć molbama i zaklićanjem, da se po drugi put udam, jer želi jednog unuka imati, kog bi posinio, eda se koljeno grofa Slavkovića ne utre; i tom bi unuku sva svoja dobra nakon smrti ostavio. Evo nas na drugi dio našeg govora, te mi otvoreno recite: Savjetujete li me da se opet udam?

Baron: Ja se tom čudu iščuditi ne mogu! i uprav ne mogu da razumijem u kakvoj svezi može biti vaša želja da ja izgubim svoju lijepu slobodu, sa nemilijem zahtjevima vašeg strica da se po drugi put udate! Ala, recite mi, da ste samo sa mnom šalu zbijali, te ne govorimo više o tom.

Grofica: Uvjerite se, gospodine barone, da je sve istina što vam rekoh; a da vas uvjerim, pokazaću vam pismo što sam jutros od strica primila iz Novogsada. (traži ga po stolu) Evo ga! (čita).

„Ima već dvije godine danâ da si obudovjela, a „udovica si čovjeka najnesnosnijeg što ga je ikad na „svijetu bilo . . . . .“

Baron: Ta to je baš krasno nadgrobno slovo siromašnom vašem pokojnom mužu!

Grofica: (slijedi čitati) „te mi se čini da bi pravo bilo da i ti „kao i tvoje druge, uživaš slasti bračnog života i da budeš srećna, „što do sad nijesi bila . . . .“ Vidite dakle! Pošto ja ljubim svog strica, muka bi mi bilo ne pogodit mu, te da bi našla čovjeka kakvog bi ja želela . . . . .“

Baron: Tada biste dragovoljno poklonili grofu Slavkoviću ne samo jednog unuka, no ako hoće i desetak unučadi . . . Dobro, vi ste se oslonili na moju iskrenost, te ja kao iskren čovjek i kao vaš prijatelj iskreno i otvoreno ću vam reći, da pišete svomu gospodinu stricu da se po drugi put nijeste namjerni zamaknuti. (malo uzrujan) Duše vam, recite mi, ima li nesnosnije stvari na svijetu, na ovom bijelom svijetu, do samovođe tjih stričevâ, kojima je čorava sreća

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

udijelila dvadeset hiljadâ fiorinâ prihoda! Vaš gospodin stric pravi je samoživac . . . , oprostićete mi, draga grofice, da ovako otvoreno govorim; ali vaša da znate, da nasiše nikad mi po ćudi ne idaše, pa bila istomu uzrok i ljubav.

Grofica: Ja sam vam stavila jedan upit i zatražila od vas savjet; dakle?

Baron: Samo ste, čini mi se, zatražili savjet.

Grofica: Ne. Pitala sam vas, imate li namjere se ženiti, i savjetujete li me da se opet udam . . . . Ili vam se čini stvar sa svijem naravna?

Baron: Stavimo da biste vi po kakvoj nesreći tonuli na kupaću, mene bi zajsta tamo moja zvijezda nanijela, te bi vam prvi pružio ruku spaseća. Sada stavimo, da vam je dosadilo živjeti, te ste namjerni utopiti se po vlastitoj odluci . . . .

Grofica: Razumijem vas vrlo dobro. Hoćete da rećete, da ne bi bilo duševno i vas turnuti u dno mora. Vidite, gospodine barone, sad sam mirna, i ništa me ne muči, no što me moja mašta prevari! Ipak bi želela da mi nešto razjasnite. Vaši česti posjeti, prijateljstvo, koje mi sveder i u svakoj prigodi pokazaste, i dadoste mi toliko dokazâ vaše naklonosti . . . Na primjer onaj: vaša nestrplivost dok nijeste udažili od mene viteza Sivića . . . .

Baron: Ah! tog skitnicu, da ne rećem drugo, o kom se je toliko govorilo i govori, i koji oblijetajući okolo vas, oblijetao je okolo vaše prćije. Ali ono, vjerujte, ne znači . . . .

Grofica: Znam, znam, ne znači da me vi ljubite . . . . Lijepo zajsta! Fala vam!

Baron: Grofice Zorko, mislim da nemate nikakva prava sa mnom se šaliti.

Grofica: Ali sam mislila da imam jedno drugo pravo. Mislila sam, pa bilo vam po ćudi ili ne, da mogu izraziti svoje mnijeće o prijatelju, koga ja poćitujem, s kojijem sam mislila da se mogu savjetovati o mojoj udaji . . . . Pazite dobro veh, u opće i ja sam protivna braku.

Baron: Budite uvjereni da se u tom potpuno slažemo.

Grofica: No ako . . . . što ćete? . . . Ako baš budem prinudena pogoditi onom brbljavom mom stricu . . . saglasni smo, da vi nijeste namjerni ni najmaće suprotiviti se nemilijem valovima tog uzburkanog mora?

Baron: Ali . . .

Grofica (smijući se): Oh! vidi vraga! zajsta, biću se najgrdnije i najsmiješnije prevarila, no bila bih se zaklela da vi žudite prihvatiti moju ruku.

Baron: Gospođo grofice . . .

Grofica (smijući se): Zbiła, da se vi nijeste slučajno oženili, kad ste skoro bili u Americi?

Baron (srdito): U Americi kao i u Evropi naučio sam ono veliko načelo, u kom je skupljena cijela filozofija ljubavi: „poštuj ženu; ljubi je, ako je štuješ, ne vjenčaj je, ako je ljubiš“.

Grofica (posmjehujući se): Dakle regbi da me vi ljubite, kad me ne ćete da vjenčate. (ozbiljno) No znate li vi da je vaša filozofija o ljubavi prava sablazan? Uprav je nešto strahovito.

Baron (mirno): Nipošto. Sablazan je teke onda, kad bezobrazno pitane otkrije još bezobrazniju misao. Ali što sam ja pitao? Vi ste mi vazda bili nakloñeni, vazda ste prama meni simpatiju i prijateljstvo gojili, i najljepše časove prošao sam blizu vas, u vašem društvu. Ja vam ne dosađujem smiješnijem izjavama, niti uzdišem, niti čeznem. Čutim vas . . . da, čutim . . . pa stavimo da vas i ljubim; ali vas ljubim kao uzor nežnosti, kao uzor prijateljstva. Ali zajsta večeras vi me natjeraste da moje srce govori drukčije no obično, i silujete me da budem s vama neuludan.

Grofica: Oh, neuludan pak nikad . . . a nada sve večeras! kad-goć možda i jeste, ali to biva kad ovdje zatečete vlastelina Orlovića.

Baron: Bože moj, taj čovjek se suprotivi u svemu, pa baš i u onom, o čemu on misli kao i ja.

Grofica: Do duše, lijepo ste se sinoć jedan drugog častili! Sreća samo da je njegov letñak na lijevo a vaš na desno; a da ne, prije ili potlja palo bi među vama krvi. (smije se) Recite mi pravo, je li dà, da ne možete snositi onog siromašnog vlastelina Orlovića?

Baron: Vlastelin Orlović izvrsna je osoba, ali ga ipak gdje i kad ne mogu snositi.

Grofica: A znate li osobito kad?

Baron: Kad . . . kad . . . kad on hoće da ima pravo, gdje ga nema.

Grofica: Ne, ne, vlastelin Orlović nesnosan vam je svaki put, kad ga ovdje nadete, jer mislite da mi se on udvara.

Baron: Ta zajsta bio bi krasan suprug! Dva mjeseca u godini stanuje na letnjaku, da zdravlje oporavi; a ostalo 10 mjeseci eto ga po kazalištima, i svud gdje se na karte igra.

Grofica: Ovdje vlastelina Orlovića nema da se brani, te je moja dužnost braniti ga. Prije svega, niječem da je on igrač.

Baron: Razumijem, razumijem! Eda umiri bogiņu negovijeh misli, pričaće joj da svaku noć igra samo na briškulu.

Grofica: Ako polazi sva kazališta, što su na glasu . . . . .

Baron: Polazi ih da se odgaja, te da štogoć napiše, eda posveti tu radnu svojoj bogiņi. Dobro, vrlo dobro! Zašto i vi, grofice, ne priređujete na našem letnjaku klasičnijeh koncerata, eda ugodite vlastelinu Orloviću? zašto svake nedjele ne priređujete tombolu?

Grofica (svetler pobuđenije): Iz svega toga, što sade rekoste, uviđam, barone, da ste pravi samoživac, da ste čovjek nepravedan i oho.

Baron: Ah! . . ja sam samoživac! . . . .

Grofica (srdito mu presijeca riječ): Vi ste čovjek divļi, pravi misantrop. Ali moja je krivīna. Oh! jest zajsta! zašto sam harnošču prigrlila vaše prijateljstvo; a vi malo po malo udaļili ste me od svijeta, i sve to u ime prijateljstva i da sačuvate moj dobar glas. Ali, moj dragi, kad jedan čovjek dosađuje jednoj ženi, eda joj sačuva űezin dobar glas, znate li kakav naslov zasluđuje taj čovjek? naslov dosadļivca. Dā, dosadļivac ste, i pravi cjepidlaka.

Baron (diže se): Dobro, grofice, to sam od vas i očekivao. Vi eda jednom riječi uništite sve moje razloge, nazivate me cjepidlakom. Na posļetku, hotjeli ste da vas savjetujem; ja sam vas svjetovao a vi ćete uraditi sve naprotiv, te ja perem ruke.

Grofica: Vi bi hotjeli da pišem stricu da baron Vojslav Krunić zabraņuje mi udavati se. A ko je taj baron Vojslav? Danu, recite mi, ko je on? ko ste vi, recite mi? ko vam je dao pravo skrbnīštva nada mnomo?

Baron: Znam da nemam nikakva prava, ali znam i to da tiranstvo jednog supruga bilo bi za vas najgora kazna . . . za vas, koju sudba nije odredila za vjenčāna skloplena samo da ugodite Petru ili Pavlu. Neka se udavaju druge, a mi, što imamo srca i pameti, uživajmo svoju zlatnu slobodu.

Grofica (ozbiļno): Kad je tako, ne preostaje mi ništa drugo nego vam lijepo zahvaliti na tijem prevratnijem idejama, na koje nipošto

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ne pristajem. Ja sam krasno sañala samo, te sve to svoje krasno sañaanje u jedan čas gorka bitnost uništi. Vi možda imate pravo... ja ne znam ništa, ali ko zna? može biti da svi ne misle kao i vi.

Baron (zlovoljno): Vi znate vrlo dobro da vas niko kao ja ne cijeni i ne poštuje.

Grofica: No ipak jutros vlastelin Orlović... (malo zbuñeno).

Baron: Jutros?... Vlastelin Orlović?... Recite, da, recite, da je bio posjetiti vas.

Grofica: Ne uprav jedan posjet... vraćajući se iz lova prošao je mimo moj letnjak, te me je vidio u perivoju... .

Baron (ironično): Oh! oh! posjet iz jutra. Shodni način, ko želi naći na samo onu osobu, koju hoće da posjeti! Dobro, vrlo dobro! u to doba ne nađe se treća osoba, koja bi služila za smetnu.

Grofica: Ta treća osoba, regbi da bi vi bili!

Baron: Ja dakle. Sa zla na gore. Fala vam na iskrenosti. Naravno je dakle, da zaľubleni vlastelin Orlović nije vam govorio, no o svojoj gorućoj ľubavi... ali govorite za Boga, govorite da ćujem.

Grofica: Što ćete da vam rećem. Ne pućtate mi ni da promislím!

Baron: Istina, grofice, oh! istina kad se govori ne promiřla se... Govorite, nemojte me tako strařno mućiti.

Grofica: Bijah nemirna. uskořena, nesnořljiva zbog strićeva piřma. Vlastelin Orlović niřta nije znao, .. ali ipak svak bi bio rekao da on řtogoć sumña... vidite... bař jutros... možda, jer se našao sam u mojem druřtvu...

Baron: Bez ikakva dosadľivca, ... nastavite, nastavite... toliko me ta stvar zanima.

Grofica: Dobro... govorio mi je o nekijem milijem osnovama, koje odavna zamiřla... govorio mi je o samoći, kako je sam... řta ja znam, řto mi je joř govorio! Ali na pořletku vi mi se sviđate kao inkvizitor... pa ne znam kojijem pravom hoćete da sve obaznate.

Baron: Dakle joř vam je neřto rekao?... Grofice, ne druřite me na ogñu... svemu sam spravan.

Grofica: Sve jedno, rekla vam ja, ili obaznali od koga drugoga, ali me ne gledajte tako strařno...

Baron: Vlastelin Orlović...

Grofica: Upitao me da li bi dragovoljno postala njegovom suprugom. (gleda u zemlju, pak zlobno podiže glavu) Zajsta, ime Orlovića najslavnije je u našoj okolini! . . .

Baron: Znao sam . . . oh znao sam da će ovako svršiti: no ipak mnogo sam radoznao čuti šta ste mu odgovorili.

Grofica: Odgovorila sam vlastelinu Orloviću da sam ponosita zbog njegove prošnje, ali da ću promisliti, te da ću mu večeras odgovoriti.

Baron: Vi tražite toliko, . . . nudim vam toliko . . . večeras ću odgovoriti . . . regbi kao kupoprodajna pogodba . . . krasno, grofice, baš krasno!

Grofica: Ko je tome kriv, gosp. barone? Već sam odlučila . . . kroz 10 časova vlastelinu Orloviću odgovoriću.

Baron: To ne može biti, . . . to ne ćete učiniti . . . stvar je nesmotrena . . . nemogućna!

Grofica: „Vlasteline Orloviću“ — rekoh mu jutros — „ako „večeras u osam sahatata pustim u zrak jedan vatromet, tadar bacite „se koñu na leđa, letite amo, jer je znak da sam odlučila poklonit „vam ruku, i obećat vam vječitu vjernost.“

Baron (srdito): Imam se dakle ukloniti. (gleda na sahat) Brzo su osam. Ja mrzim ovog čovjeka! ne preostaje vremena, grofice, naredujte radñu o vatrometu.

Grofica (smijući se): Zapostatu sam već rekla, ne brinite se ni najmañe.

Baron: Krasno, baš krasno. Ali znajte, grofice, da me vaša filozofija plaši? . . .

Grofica: 35 godinâ mi je . . . kroz 5 godina biću stara. Ne preostaje mi dakle čudo . . . . .

Baron: To vaše 35 godina sasvijem je fatalno, jer razdražuju i upaljuju srce čovjeka (srušen); ali čujte, grofice . . . možda ne bih morao mnogo slušati nagone svoga srca, no, ako vaša odluka, sasvijem nagla, ada se može ozbiljnom smatrati . . . (zaustavlja se).

Grofica: Ako? . . . nastavite, gosp. barone.

Baron: Ne, po sto putâ ne . . . bio sam se prevario. Budite srećni, i usrećite onog koji vas òubi. (namjeran je da izađe).

Grofica: Odlazite? ali bez ikakve mržñe? (pruža mu ruku).

Baron: Vaša bi mi ruka naudila u ovom trenutku . . . Oprostite i uzmite u obzir moje sadašnje štañe, uzmite u obzir žalosni pečat što na me učini vaša ispovijest . . . kojoj nikad se ne nadah,

Oh ne! nijesam je očekivao zajsta. (ide put vrata, zaustavlja se za čas, te odlučno izlazi).

PRIZOR III.

Grofica, pa Savka.

Grofica (ostala je rukom put slušalaca, zatijem kaže prstom put vrata). Zajsta kukavna je ženska zloća, ako vlastelin Orlović bude uzrokom da siromašni baron Vojslav počini štogoe nesmotreno (zvoni).

Savka: Jeste li zvali, gospođo?

Grofica (napravla se prama ogledalu): Dà, zvala sam te. Znaš, gospođin baron otišao je?

Savka: Bila sam u predsoblju, te sam ga vidjela odletjeti kao muñu! (sluša) Ali ne čujete kako pući onog jadnog koña? ..

Grofica: Daždi li još?

Savka: Iz neba i zemlje.

Grofica: Dobro. Ćegove će se misli razbistriti na kiši. Danu da čujem, šta ti misliš o meni?

Savka: Mislim, gospođo, da onaj čovjek, kome ćete srce pokloniti, mora će mnogo i mnogo progutati i truditi se dok vas zasluži. Zbiļa, znate da zapostat čeka na stubama?

Grofica: Ne gubimo dragocjeno vrijeme. (smijući se) Pokrij kišobranom vatromet i odma pripalite ga.

Savka: No, ako se baron Vojslav povрати.

Grofica: Vratio bi se mokar kao kokoš. Ajde, ajde, već su osam sahata. (Savka izlazi).

PRIZOR IV.

Grofica sama pred prozorom.

Osjećam se malko nemirna, i vaļa da nastojim da budem vesela. Opasnu sam igru zametnula. (čuje se šuštanje kao što čini vatromet kad je upaljen) Oh! napokon vatromet je pušten. Lijepe vatrene duge! eno malijeh kuglica gdje se odvajaju, pucaju i lete zemlji . . . nema ih više! . . . Ala je vaļan onaj moj vatrometac! (u strahu) a da po nesreći ljubav onog čovjeka, koga cijenim i poštujem, pretvori se u dim kao prah ovog vatrometa? (gleda opet na dvor) Noć je tamna, gusti oblaci pokrivaju svod nebeski! Hoće li biti taman i onaj zrak nade što ga ovdje osjećam. (meće ruku na srce i sluša) Ne varam se, neko dohodi . . .

čujem trk jednog koña . . . koñ se zaustavio . . . kako mi srce lupa! . . . nijesam mislila da sam ovako djetinasta!

PRIZOR V.

Grofica i Baron.

Baron: Oprostite, grofice (gleda naglo okolo: za sebe) nije još stigao!

Grofica: Vi ovdje, barone? Što se za Boga, slučajilo? Držala sam da ste već na letniaku!

Baron: Šta ćete?! rugajte mi se slobodno, ma u onom mraku nijesam mogao ukloniti svog šarca a da ne udari u jednu pañinu, koja je ležala na putu. Šarac se nagrdio u nogu, te hramle tako, da ga je grehota i gledati.

Grofica: Oh! jadne živine! Ostavite da ga nadgleda moj zapostat, a vi naredite da vam osedlaju moju bedeviju.

Baron: Ta mogu se vratiti i pješice, no se uzdam da će za jednu uru trlañem šarac potpuno ozdraviti.

Grofica: Ne mogu nikako dopustiti (zove) . . . Savka!

Baron: Pričekajte časkom! . . . Ali ste nestrpljivi da me prije opremite! . . . Razumijem, razumijem! . . .

Grofica: Oštrouman čovjek lako razumije, kad mora da razumije. Dakle razumjećete dobro . . .

Baron: Da je osam sahata već zvonilo, te da vlastelin Orlović može od časa do časa banuti, to znam. Ali, vjerujte mi, grofice, gotovo sam zadovoljan da se ona mala nesreća mom šarcu desila, jer tako bio sam prinuđen vratiti se.

Grofica: Zadovoljni ste da siromah šarac hramle! Ja se grozim proti tako nečovječijem osjećajima! Ali ne znate da sam stupila u društvo zoofila?

Baron: Nemojte svojom ironijom otežavati moj položaj.

Grofica: Ne govorimo više, i učinite kao što vam rekoh: naredite da se osedla moja bedevija, te ajte slobodno . . .

Baron: Vi ste sa svijem nemirni i nestrpljivi, vi hoćete da se oslobodite od jednog dosadljivca. No ja osuđujem tu nestrpljivost. Ja vas ne mogu vidjeti sa očima uprtijem sveder u ovaj prokleti sahat, . . . znate li ništa gore od toga ne može biti na svijetu!

Grofica: Gospodine! . . .

Baron: Pustite da govorim! Je li se ikad dalo da jedna žena, kao vi, zabaci pravila uľudnosti! Kako! Jer je vlastelin Orlović sit

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

igre i putovanja, morate zar vi primiti njegovu naglu ljubav! zar gdje je sam, i gdje je namjeran okučiti se, morate vi dakle objeručke ga odma prigrliti? . . . Ma ne gledajte više, u ime Božije, ovaj sahat, kunem vam se da ću poći ja glavom na susret vlastelinu Orloviću.

Grofica: Dosta više, čini mi se! šala se malko suviše duži!

Baron: Ali se ja ne šalim, i ne ću nikad dopustiti . . .

Grofica: No, šta ne ćete dopustiti?

Baron: Dobro, grofice, puklo kud puklo, ali ja ne odlazim.

Grofica: Ali je to osobita bezočnost! Tako se dakle vlada plemeniti čovjek!

Baron: Oh! ovdje se ne tiče plemenitog čovjeka, no se tiče čovjeka koji trpi.. da, vi me činite strašno trpjeti sa vašom nemarnošću, koju vidim na vašem licu; ovo su paklene muke! zašto me prezirete, zašto odbacujete izraze najnežnijeg prijateljstva. Prije kad sam odavle krenuo, misliah da ću se umiriti i promišlao sam: „kad hoće da se utopi, neka je“, ali zabadava ne mogoh obrnuti oka s vašeg letiaka, i, vjerujte, dao bih bio 10 godina svog života, da onaj znak nije dat. Svjetlost onog vatrometa bijaše uvreda za mene.

Grofica: Jeli da! da je bio krasan onaj vatromet?

Baron: Dosta više, grofice! Naposletku poznao sam vas!

Grofica: Bože ikad nego nikad! Ali pogledajte na sahat, . . . docna je. Čutite, . . . čuje se kloptanje koña.

Baron: Jest, to je ono što sam žudio!..

Grofica: Laku noć, barone! Ovo je treći put, ako se ne varam.

Baron: I biće posljedni, grofice Zorko; još mi koji čas preostaje, te ću ih upotrebiti, kako bože znam! Budite toliko milostiva, dozvolite mi da ja glavom primim vlastelina Orlovića.

Grofica: Ne budi vam žao, ali u mojoj kući ja zapovijedam, i moje poslove ja sama vršim. . . .

Baron: Ja bih ga hotio primiti ne kao vašeg odanog prijatelja, no pod drugim naslovom.

Grofica: Ja vas zajsta ne razumijem.

Baron (posle male stavke): Pod onijem naslovom, za kojijem vlastelin Orlović toliko gine.

Grofica: Jeste li pri sebi, barone. A vaša Amerikanska načela: „Poštuj ženu; lübi je ako je štuješ, ne vjenčavaj je ako je lübiš“. Da, da, vi se šalite.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Baron (stisnuvši joj ruku, nežno): Ne, Zorko, ne šalim se ni najmañe; večeras samo uvidam istinu; večeras samo mogoh razumjeti svoje srce. (sluša) Ne čujem kloptañe koña, bilo mi se prije samo utvorilo. Mirni osjećaj malo po malo obladao me. Nijesam se tada ni sjetio, i ljubomorstvo moralo je taj osjećaj razjariti. (sluša) Nebojte se, vlastelin Orlović ne dolazi još!... Da, Zorko, najočajanije ljubomorstvo... i evo me pred vašijem nogama ponižena, pokajana, i recimo u ime Božije... zaľubljena, kao što se može zaľubiti čovjek kao što sam ja, zaľubljena do vijeka!... Ali ne gledajte sveder na ovaj prozor... Jali ne čujete da niko ne dolazi?

Grofica (odvažno): Kad je tako, slušajte me dobro, slušajte, bez trenuća očiñega, ono što ću vam reći. Vi pomñivo slušate eda ne bi čuli kakav klopot na putu, izgledate da kakav koñanik ne bane... Dobro! da vam ja rečem, da nikoga ne očekujem?

Baron: Ne razumijem vas. . . .

Grofica: Kako bih vam rekla? Da onaj vatromet nije ništa drugo bio no jedna igra?

Baron: Ne razumijem, izjasnite se bolje, za ľubav Božiju.

Grofica (uzimlje jedno pismo sa trpeze, pruža ga baronu): Čitajte!

Baron (čita) „Draga grofico! (zaustavlja se i gleda groficu, koja mu čini znak da prosljedi čitati) „sve zaprijeke, što su me prinuđavale kriti „skoro moje vjenčañe sa barunicom Jagodićkom iščezle su. Večeras „krećem za Beč; u dva mjeseca imaću čast posjetiti Vas sa krasnom barunicom Olgom, mojom suprugom. Vaš iskreni prijatelj — „Pavle Orlović“. Dakle vlastelin Orlović!?

Grofica: Putuje, da se ženi.

Baron (baca se u nasloñaću) Porugan dakle, strašno porugan!

Grofica (približuje se iza nasloñaće, i ľubavno i polako govori): Čitala sam ja prije nego vi u vašem srcu.

Baron: Dobro! i onaj vatromet se je rugao sa mnom!.. Jesam li ja onaj što sam sveder bio, ali sam se preobrazio? (diže se, odlučno ide na sto, brzo piše, te sa listom u ruci približuje se grofici) Vi ste se rugali i mojijem amerikanskijem načelima, pa dobro; ali dok slobodna Amerika ne uvede u običaj i megdan sa ženom, treba tražiti prsi čovjeka, koji mora odgovarati za uvrede jedne žene. Gospoda grofica Zorka bližñe svojte nema do grofa Slavkovića, dakle ñemu upućujem ovaj brzojav (pokazuje list) i izazivļem ga na megdan.

Grofica: Izazivļete ga . . . zašto?

Baron: Izazivljam ga, da mi zaniječe ako ima srca, ruku njegove sinovice grofice Zorke, i molim ga da mi dozvoli sjutra u jutru posjetiti ga.

Grofica: Toliko se hotjelo! (uzevši mu ruku)

Baron: Toliko sam te ljubio, a zaludu sam trpio! Oprosti mi!... lepša usta nikad neće biti oprostila!

Grofica: Slušajte, barone... (gleda okolo, i na pola glasa veli) Čuj, Vojslave, u sreći nije pravo zaboraviti ni na one što trpe... Ajdemo vidjet siromašnog šarca!

Baron: Šarcu nije ništa. On ne hramlje ni najmañe... Izgovor ljubomorstva i ništa drugo, moja mila Zorko.

Grofica: A ja sam to znala! Već me dakle varaš?

Baron: A onaj znak vatrometom? Ona avetina vlastelina Orlovića?

Grofica: Ko je bez grijeha... Imaš pravo, oprostimo jedno drugom!

Baron: Oprostimo mila Zorko, i ljubimo se iskreno do vijeka, jer bez iskrene ljubavi nema sreće u braku.

(Zavjesa pada).

M. S.

Bilj e š k a

Dragi Srđu!

Dobro si počeo da po narodnu rabošaš! Dakako, sve iz naroda za narod!

Sve je novàka! — Ovo je predrta riječ arapska, te se kaže u nas (u Hercegovini) nafaka: — Bila mu nafaka = Erat in fatis. Nafaka ti je što je kome određeno da pojede na ovom svijetu*). — Selam Alećim!

Tvoj komšija

Ž.

*) Kad bolestan čovjek dugo živi, reče se: Pribira (ili kupi) svoju nafaku. Od toga su Konavljani pučkom etimologijom učinili novàku

Kulturne vijesti

Na 26 februara ove godine navršilo se je sto godina od rođenja glasovitoga franceskoga pjesnika Viktora Huga. Taj dan bio je osobito svečano proslavljen u Parizu i Rimu. U Parizu bio je toga dana otkriven ženijalnomu pjesniku spomenik od bronza, koji predstavlja Huga iz mladih godina; nad njim su se nadvile četiri muze,

Hugo je kao pjesnik učinio franceski jezik velikijem; njegova su djela mnogobrojna i snažna; dao je poeziji lupkost, sjaj i takav polet kakav niko prije njea. Hugo je bio pjesnik slobode i socijalne pravde. On je dizao svoj moćan glas za sve one koji trpe. On je bio zaštitnik slabijeh i ugnjetenijeh naroda. Srpski mu narod pored ostaloga ostao je dužan za onaj plameni i srdačni apel 1876 godine za prava „junačkog malog naroda“.

„Huga je postigla — veli jedan ruski pisac — sudbina mnogijeh pjesnika. Predbacivali su mu, da je politički prevrtljivac. Mrzili su ga, kao što su mrzili i njegova velikoga suvremenika Heine-a, govoreći za njih, da su izmeti i izdajice. No dobro srce njegovo vuklo ga je uvijek ugnjetenima i uvrijeđenima. Njegova ljubav bila je na strani onijeh »misérables« (bijednika), koje je on umio naći u svijem sverama, pri svakom režimu, i o kojim on priča u svom glasovitom romanu. On je volio samo one revolucije, kojim bješe temelj borba za interese potištenijeh. Eto zašto je Hugo, poklonik napoleonov i rojalista, postao 1849. g. članom zakododavnoga sabora, te iz umjerena liberalca postao krajnji republikanac. Eto zašto Hugo ostavlja na dvadeset godina svoju domovinu, kad se zacario Napoleon III. i ne će da se koristi pomilovañem. »Ja ću se vratiti zajedno sa slobodom« — odgovara on na pomilovañe.

Još od šezdesetijeh godina prošloga vijeka, počeo se je Hugo u nas prevoditi, i veći dio njegovijeh romana, dramâ, besjedâ, pjesama i studijâ izašao je na srpskom jeziku. Njegov uticaj na razvitak misli u srpskoga naroda bio je dosta velik.

I u Beogradu, srpskomu kulturnomu centru, proslavljen je stoti god od Hugova rođenja.

*

Na 6 o. m. navršilo se je pedeset godina od smrti velikoga pisca Nikolaja Vasiljevića Gogoļa, koji je umro u 43-oj godini života u krajnoj sirotinji i poremećena uma.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

S Gogoļem dogodilo se je, što i s mnogijem drugijem velikijem umovima. Za života nije bio cijeñen, koliko je zasluživao; sada poslije 50 godina od ñegove smrti, klaña se ñegovu velikomu duhu sva Rusija, a Moskva mu diže spomenik. Ali Gogoļa ne slavi samo Rusija nego i sav obrazovani svijet.

Gogoļ pripadao je onoj ruskoj generaciji, koja je stavila sebi za zadaću, da preko probuđene inteligencije probudi narod. U tome pravcu kreću se ñegova znamenita književna djela kao: Taras Buļba, Revizor i Mrtve duše. Znamenite su također ñegove novele iz života Zaporoških Kozaka. Taras Buļba je epopeja Zaporoških Kozaka, koji su u dugotrajnoj borbi protiv Tatara i Litvanaca bili bedem Rusije. U Revizoru i Mrtvijem dušama Gogoļ nemilosrdnom satikom šiba mane ruskoga društva i ta su mu djela epohalaa. U prvom djelu iznosi opačine činovnikâ, a u drugom iznosi niz komičnijih tipova iz seoskoga plemstva ruskoga.

Gogoļ je prvi u ruskoj, pa i u svjetskoj, književnosti udario naturalističkim pravcem. On je naj eminentniji ruski realista. Ñegova originalnost, ñegov velik dar pokaza se u tom pravcu u svoj svojoj veličini.

Mnoge Gogoļeve novele kao i sva ñegova veća djela prevedena su na srpski jezik.

Srbi u kraljevini Srbiji odužili su se u ime cijeloga srpskoga naroda uspomeni Gogoļevoj. Na dan 50-godišnjice od ñegove smrti priredeno bješe u Beogradu svečano opijelo. U Narodnom Pozorištu toga dana prikazan je Revizor i jedan čin iz drame Taras Buļba.

*

Nj. Svetost Lav XIII. slavi ove godine 25-ti god otkada je izabran za papu.

*

Umro je u Beču čuveni afrički putnik i jedan od najpoznatijih istraživalaca južne Afrike, Čeh Dr. Emil Holub. Saučešće za Holubom opće je u cijelom izobraženom svijetu. Svak žali za velikim mučenikom nauke.

*

Novoizabrani akademik Kraljevske Srpske Akademije Nauka u Beogradu g. L. Jovanović pročitao je na godišnjem svečanom skupu iste akademije pristupnu akademsku besjedu o Letopisu popa Dukļanina.

E p i g r a m.

Dva prijana skladno drugovahu
 I u miru skupa živovahu
 U svem složni osim u pušeću.
 Jedan vas dan sve tutunisaše,
 Dim za dimom u nebo puštaše;
 A drugi se pušeću mrdio,
 I od toga druga odbit htio,
 Govoreć mu: „Koliko si parâ
 „U duhanu dosle izgorio,
 „S onoliko bio bi dinarâ
 „Sebi kuću davno ogradio!“
 A prvi će nému očepiti:
 „Ti pušio n'jesi, e pa dobro:
 „A gdje ti je kuća, dragi pobro!“

Šarada

Druge prv'jem nebom plove,
 Za to c'jel'jem puk ih zove.

Odgonetka potoñe šarade
 S a m — ò t o k

Dopisi Srđevi

U ovomu broju počinemo s novom Daničićevom ortografijom za latinicu, kojim pravopisom štampa se Akademijски rječnik. I ako Daničićeva preinaka ne ugađa oku, ipak je ona usavršenje latinskoga alfabeta primijeñena našem jeziku, jer svaki zvuk ima svoj znak, biva svoje slovo kao što je u ćirilici.

Da ne bi se koji od našijeh čitalaca spotaknuo u čitañu, evo ćemo iznijeti te nove znakove ili slova uspoređujuć ih gredom s ćiriliskijem pismenima istoga zvuka. Evo ih:

đ za prijašnji dj ili	gj; u ćirilovici	ђ, n. p.	meda	=	megja
đ	dž; „ „	џ, „ „	đep	=	džep
ñ „ „	nj; „ „	њ, „ „	ñegov	=	njegov
lj „ „	lj; „ „	љ, „ „	lut	=	ljut.

Ova Daničićeva preinaka uz ranije prekrajanje latinskoga alfabeta za naš jezik dovodi latinicu do relativnoga savršenja, na koje je Vuk popeo ćirilovicu. Evo obrasca tako preinačene latinice uspoređene sa ćirilovicom:

lat. a, b, c, ć, č, d, e, f, g, đ, ğ, h, i, j, k, l, ľ, m, n, ű, o, p, r, s,
ćir. а, б, в, г, д, е, ф, г, љ, џ, х, и, ј, к, л, љ, м, н, њ, о, п, р, с,
š, t, u, v, z, ž,
ш, т, у, в, з, ж.

Još ima koje slovo u ćirilici, ali pošto nije od prijeke potrebe, nije ni uvedeno u latinicu.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

Потписана књижара моли све издаваче српскијех и хрватскијех листова (политичкијех, књижевнијех и свијех у опште) и књига, да јој изволе одмах, по изласку дотичне публикације послати по један примјерак под крстоплетом на углед, како би могла вршити даље поруџбине. За публикације које не би даље поручивала, послаће књижара одмах издавачу новац за послати јој примјерак. Моле се све редакције српскијех и хрватскијех листова, које поруџбине на своје листове нијесу примиле, да изволе свој лист одмах послати потписаној књижари Postrestante Zemun и да овај књижевни оглас у свом листу препштампају.

Претплата за цијелу 1902 год. послаће се одмах по пријму листа.

С одл. поштовањем

КЊИЖАРА

за српску и страну литературу

ГЕЦЕ ЈОНА

Београд.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

СЛОВИНАЦ

Ostalo je još nekoliko eksemplara „Slovinčevijeh“ godišnjakâ od sviju godinâ, počinué od g. 1878. pa svršujuć g. 1884. kad je Slovinac prestao. Koliko je taj glasnik bio na glasu kao književni list, nije potreba da se ovdje dokazuje, jer još je živa njegova uspomena ovdje u Dubrovniku i drugodje. Dosta je spomenut Jagićev Arhiv (für slavische Philologie), koji je pomenuti list neke putê pohvalio.

Ko bi htio da dobavi sve godišnjake „Slovinčevijeh“ ili koji pojedini, može se obratiti na Uredništvo „Srdevo“, i biće, odma, narugbina opremljena. Svaki godišnjak onada je zapadao 5 for. na godinu, sad ga davamo za 3 for. i 10 nč. poštarine. Sve pak godišnjake ustupamo kako se pogodimo. No i pojedini godišnjak u sebi je cjelovito i dovršeno djelo, a ne visi o pretečnijem ili nastajnjem godišnjacima.

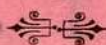
Ustupamo i pojedine brojeve, po 20 nč. svaki, iz sviju godišnjakâ, ako je komu koji ponestao, pa mu cijelo djelo tako ne vrijedi.

U Dubrovniku na 6 Marta 1902.

Uredništvo „Srdevo“.

Пробрат.

СРЪ

SRĐ

list za književnost i nauku

Antun Fabris

vlasnik, izdavaatelj i odgovorni urednik

prof. Luko Zore

glavni saradnik

Sadržaj:

I. Pax vobis (pjesmica), Živko	X. Biļeške.
II. Zaboravljeni Obilići, iz knjiga starostavnijeh od Stev. Sremca.	XI. Latinski natpis.
III. Саученици (прича), Иво.	XII. Kulturne vijesti.
IV. Mudre izreke (x).	XIII. Epigram. Jednome kritičaru, iz posmrćadi, pok. pjesnika Jovana Sundećića (priopćio L. Zore).
V. Milostiña u Islamu, Nedžil Bey.	XIV. Bibliografija.
VI. Тиво (pjesma), M. П.	XV. Epigrami.
VII. Poљubac, (X)	XVI. Šarada.
VIII. Kamo lutaš (pjesmica), Mita	
IX. Književne ocjene (4), Тиво (2), Живко (1), Milan Pavlov Jovanović akademik (1).	

Srđ izlazi dva puta mjesečno, polovinom i svrhom mjeseca, u sveskama od 2-3 tabaka.

Cijena je listu: za Dubrovnik i Austro-Ugarsku na godinu Kr. 12;
za inostranstvo franaka 15 u zlatu.

Rukopisi i pisma šaju se uredništvu *Srđ*a, a pretplata administraciji *Srđ*a.

DUBROVNIK

Srpska Dubrovačka Štamparija A. Pasarića.